

De verwerving van definietheid van het Nederlandse lidwoord

De Article Choice Parameter Hypothesis onderzocht in de
tweedetaalverwerving van het Nederlands

W. VAN HEERDE
Meertaligheid en Taalverwerving
6 juli 2019
dr. S. Baauw

Inhoud

Hoofdstuk 1. Inleiding	4
Hoofdstuk 2. Taalverwerving	5
2.1. Taalverwervingstheorieën	5
2.1.1. Behaviorisme.....	5
2.1.2. Nativisme.....	6
2.1.3. Eerste- versus tweedetaalverwerving	6
2.2. De transfertheorie	7
2.3. Universele Grammatica en transfer	8
Hoofdstuk 3. De verwerving van het lidwoord	9
3.1. Eerstetaalverwerving van het lidwoord	9
3.2. Tweedetaalverwerving van het lidwoord	10
3.3. De Article Choice Parameter Hypothesis	10
3.3.1. De ACPH nader onderzocht	12
Hoofdstuk 4. Het lidwoord	14
4.1. De vormen van het Nederlandse lidwoord	14
4.1.1. Definietheid	15
4.1.2. Specificiteit.....	17
4.2. Moedertaal en lidwoordsystemen.....	18
4.2.1. Groep 1	18
4.2.2. Groep 2	19
4.2.3. Groep 3	20
Hoofdstuk 5. Probleemstelling en hypotheses	21
5.1. Probleemstelling.....	21
5.2. Hypotheses	21
Hoofdstuk 6. Methode	22
6.1. Materialen.....	22
6.2. Stimuli	23
6.3. Participanten	24
6.3.1. Moedertaalsprekers.....	24
6.3.2. Tweedetaalverwervers	24
Hoofdstuk 7. Resultaten	25
7.1. Moedertaalsprekers	25
7.2. Tweedetaalverwervers	26
7.2.1. Verschillen tussen de groepen	26
7.2.2. Fluctuatiehypothese	28
7.2.3. Niveau Nederlands	31

Hoofdstuk 8. Discussie	32
8.1. Overige factoren.....	34
8.1.1. Leeftijd begin verwerving	34
8.1.2. Aantal jaren verwerving	34
8.1.3. Aantal jaren cursus	35
8.1.4. Kennis van het Engels	35
8.1.5. Samenhang tussen items per type.....	36
Hoofdstuk 9. Conclusie	37
Hoofdstuk 10. Literatuur.....	39
Hoofdstuk 11. Bijlages	42
11.1. Bijlage I - Items.....	42
Targetitems.....	42
Fillers.....	44
11.2. Bijlage II – Resultaten.....	47

Hoofdstuk 1. Inleiding

In het Nederlands zijn lidwoorden onmisbare functiewoorden die het begrip van een tekst of spraak bevorderen. Hoewel lidwoorden slechts kleine woorden zijn, is hun communicatieve waarde groot. Lidwoorden bevinden zich taalkundig gezien op het snijvlak van de syntaxis en de semantiek als ook de pragmatiek. Hoewel er in het Nederlands slechts een beperkt aantal lidwoorden bestaat, blijken tweedetaalverwervers van het Nederlands grote moeite hebben met het verwerven van het gebruik van deze woorden. Onderzoek naar het Nederlandse lidwoord heeft zich in de afgelopen jaren met name gericht op de verwerving van het grammaticaal geslacht en het correct gebruiken van de lidwoorden ‘de’ en ‘het’ (zie o.a. Cornips & Hulk 2007; Blom et al. 2008; Unsworth 2008). Dit onderscheid blijkt voor zowel Nederlandse kinderen als voor volwassen tweedetaalverwervers een heikel punt te zijn. Het Nederlands kent echter niet alleen de definiete lidwoorden ‘de’ en ‘het’; de indefiniete lidwoorden ‘een’ en ‘ø’¹ zijn een belangrijke tegenhanger van de bepaalde lidwoorden. Ook het onderscheid tussen definiete en indefiniete lidwoorden blijkt voor beide groepen taalverwervers niet makkelijk: er blijkt vaak sprake te zijn van overgeneralisatie naar het lidwoord ‘de’ of van volledige weglating van lidwoorden (Keydeniers et al. 2017; Mayo & Hawkins 2009, pp. 126-127). Volgens Ionin et al. (2003; 2004; 2008) is een deel van deze verwervingsproblemen te wijten aan verwervingsprocessen die voortkomen uit de Universele Grammatica en het vinden van de correcte, taalspecifieke instelling van parameters. Met hun *Article Choice Parameter Hypothesis* (ACPH) stellen zij dat de taalverwerker bij een tweelidwoordensysteem de keuze heeft uit twee parameteropties voor de betekenis van het lidwoord: Het lidwoord drukt ofwel *definietheid* uit ofwel *specificiteit*. Tijdens de taalverwerving heeft de taalleerder geruime tijd nodig voor het vinden van de juiste instelling voor deze parameter: ze gaan door een periode van fluctuatie waarbij zij wisselen tussen de instelling ‘specifiek’ of de instelling ‘definiet’ (Ionin et al. 2004, p. 16).

Deze scriptie vormt een verkenning van de verwerving van definietheid bij volwassen tweedetaalverwervers van het Nederlands. Er zal worden gekeken of er bewijs kan worden voor de *Article Choice Parameter Hypothesis* in het taalgebruik van volwassen taalverwervers van het Nederlands. Participanten met verschillende lidwoordensystemen in hun moedertaal zullen met elkaar vergeleken worden. Op deze manier kan tevens getoetst worden in hoeverre de transferhypothese, die stelt dat de eigenschappen van de moedertaal worden overgedragen naar de tweede taal (Lado 1957, p. 2; in Gass & Selinker 2008, p. 89), effect heeft op de verwerving van het lidwoord. De onderzoeksvraag luidt als volgt: *Welke rol spelen transfer vanuit de moedertaal en de Article Choice Parameter Hypothesis bij de verwerving van het lidwoord en zijn definietheid in het Nederlands?* Door middel van een online vragenlijst worden de resultaten van participanten op basis van het lidwoordensysteem in hun moedertaal met elkaar vergeleken. Daarnaast wordt gekeken of er een patroon

¹ Het symbool ‘ø’ wordt vaak gebruikt om het zogenaamde lidwoord-nul aan te geven, zo ook in deze scriptie. Zie ook hoofdstuk 4.1.

in de voorkomende fouten te ontdekken is die de ACPH ondersteunt en in hoeverre transfer vanuit de eerste taal een rol speelt.

In hoofdstuk twee zullen de theoretische achtergrond van taalverwerving, de hypothese van Ionin et al. (2003; 2004; 2008) en de transfertheorie aan bod komen. In hoofdstuk drie volgt dan een bespreking van het Nederlandse lidwoordsysteem en het onderscheid tussen definietheid en indefinietheid. Ook volgt er een uiteenzetting van de verschillende moedertaallidwoordsystemen van de participanten in deze studie. Vanaf hoofdstuk vier wordt het experiment besproken met een probleemstelling en hypothesen in hoofdstuk 4, de methodologie in hoofdstuk 5 en de resultaten in hoofdstuk 6. Hoofdstuk 7 en 8 vormen de afsluiting van deze scriptie met respectievelijk de discussie van de resultaten en de afsluitende conclusie.

Hoofdstuk 2. Taalverwerving

In deze scriptie staat de *Article Choice Parameter Hypothesis* centraal en wordt deze gekoppeld aan de transferhypothese waarin wordt gekeken naar de invloed van de moedertaal op de verwerving van een tweede taal. De ACPH is gestoeld op de generatieve benadering van taalverwerving. Ter inbedding van deze stelling bespreek ik allereerst twee contrasterende taalverwervingstheorieën: het behaviorisme en het nativisme. Deze theorieën zijn voornamelijk opgesteld voor de moedertaalverwerving; daarom koppel ik deze verderop aan de verwerving van een tweede taal en aan de invloed van de moedertaal hierop.

2.1. Taalverwervingstheorieën

2.1.1. Behaviorisme

Het behaviorisme is een van de vroegste taalverwervingstheorieën, die in de jaren zestig wijdverspreid was. In de theorie van het behaviorisme is Skinner een belangrijke naam. Volgens Skinner, een Amerikaans psycholoog, is het verwerven van een taal vergelijkbaar met het aanleren van andere vaardigheden. In deze theorie wordt uitgegaan van een wisselwerking tussen een stimulus en de reactie daarop. Doordat keer op keer dezelfde reactie wordt gegeven op een bepaalde stimulus wordt deze reactie een automatisme (Mitchell & Myles 2004, pp. 30-31). Door het belonen van een goede respons en het verbeteren van een foute reactie wordt aangeleerd hoe men zou moeten reageren op een stimulus. Toegepast op de taalverwerving stelt de theorie dat taal wordt verworven doordat kinderen anderen uit hun omgeving imiteren. Door herhaaldelijk imiteren en de feedback gegeven door de omgeving worden zinsconstructies ingeslepen en verwerven de kinderen steeds meer stukjes taal (Doughty 2007, p. 228). Mentale denkprocessen, zoals deductie en inductie op basis van de input, hadden in deze theorie geen plaats. Theorieën over de verwerking van taal in het brein zouden namelijk gestoeld zijn op louter aannames; denkprocessen zijn immers van buitenaf niet zichtbaar (Johnson 2004, p. 10). Alleen door veelvuldig herhalen zouden structuren in het geheugen blijven hangen, en zou taal geproduceerd kunnen worden.

2.1.2. Nativisme

Een van de meest prominente taalverwervingstheorieën is de theorie van Chomsky, die zich tegen Skinners theorie afzet. Hij stelt dat de mens een aangeboren taalvermogen heeft waarmee men taal leert, ook wel de ‘Universele Grammatica’ (UG) genoemd. De reden hiervoor is dat de talige output van een kind veel complexer is dan op basis van de ontvangen input mag worden verwacht. Dit wordt ook wel de *poverty of the stimulus* genoemd. Het taalvermogen van kinderen kan daarom alleen verklaard worden als het kind geboren wordt met bepaalde talige kennis, de UG. Het aangeboren taalvermogen is iets wat uniek is voor de mens, en ons in staat stelt om de juiste grammatica uit de input te filteren. Een tweede argument voor het bestaan van een aangeboren taalvermogen is dat de variatie die in menselijke taal mogelijk is beperkt lijkt te zijn, waardoor bepaalde principes voor alle talen gelden (Doughty 2007, pp. 19-20). Deze principes functioneren als het ware als een blauwdruk voor de onderliggende structuur van menselijke taal. Naast de universele principes zijn er parameters, waarin de variatie tussen talen begrensd ligt. Een voorbeeld hiervan is de woordvolgorde in de naamwoordgroep van een taal. Volgt een bijvoeglijk naamwoord bijvoorbeeld op het zelfstandig naamwoord, of andersom? Op welke positie staan de telwoorden, de demonstratieven, enzovoort. Doordat talen verschillen in hoe de parameters precies ingesteld worden onderscheidt iedere taal zich van de andere (White 2003, pp. 1-3). Anders dan in Skinners behavioristische theorie is de mentale verwerking in het nativisme juist van groot belang. Dankzij de principes en parameters kunnen structuren gegeneraliseerd worden en worden regels – de grammatica – opgesteld.

2.1.3. Eerste- versus tweedetaalverwerving

De visies van beide taalverwervingstheorieën zijn voornamelijk gebaseerd op de moedertaalverwerving. Hoewel de kernpunten van deze visies overeen kunnen komen met de tweedetaalverwerving is het ook goed om te realiseren dat eerste- en tweedetaalverwerving niet hetzelfde zijn. De tweedetaalverwerving kan natuurlijk op ieder moment in het leven kan plaatsvinden en de simultane verwerving van twee talen verloopt anders dan de sequentiële verwerving. In deze scriptie staat de volwassen, sequentiële tweedetaalverwerving centraal. De verschillende vormen van tweetaligheid bij kinderen en hun invloed op de verwerving laat ik in deze scriptie buiten beschouwing.

Wanneer kinderen en volwassen tweedetaalverwerfers een en dezelfde taal aan het verwerven zijn, bestaan er op meerdere vlakken echter verschillen tussen deze groepen taalverwerfers. Allereerst zijn volwassenen cognitief verder ontwikkeld dan kinderen en speelt een geavanceerder werkgeheugen een rol in de manier waarop de taal geleerd wordt (Meisel 2011, p. 67). Een kind zal de taal onbewust verwerven en heeft geen expliciete instructie nodig om zich de taal eigen te maken. Volwassenen zullen een taal echter niet meer zomaar oppikken. Individuele factoren zijn in de volwassen taalverwerving daarom van belang. Zo zijn motivatie en attitude tegenover de te leren taal belangrijk, maar ook leerstijlen en persoonlijkheidskenmerken zoals extra- of introversie zijn bepalend (Bossers et

al. 2010, pp. 41-44). Een ander verschil is het feit dat tweedetaalverwervers al een moedertaal tot hun beschikking hebben. Bij de eerstetaalverwerving zal bijvoorbeeld nog de betekenis van allerlei woorden geleerd moeten worden, terwijl een volwassen tweedetaalleerder vaak de concepten al kent, maar nog het juiste label voor ieder woord moet leren. Dit maakt de verwerving pertinent anders (Meisel 2011, p. 73). Dit geldt overigens niet alleen voor het lexicon, maar ook voor grammaticale structuren bijvoorbeeld. Volwassen leerders kennen al een grammatica, en zij zullen bij het verwerven van grammatica dus (in eerste instantie) elementen uit de grammatica van hun moedertaal meenemen. Dit wordt ‘transfer’ genoemd (Bossers et al. 2010, p. 40). De theorie aangaande taalverwerving die rondom transfer ontstaan is, wordt in de volgende paragraaf besproken.

2.2. De transfertheorie

De transfertheorie is een theorie die niet altijd geaccepteerd is geweest in de taalwetenschap. De theorie werd ontwikkeld in de tijd van het behaviorisme. Al in 1957 had Robert Lado, een bekend taalwetenschapper, het in een van zijn boeken over de overdracht van vormen en betekenissen uit de moedertaal naar de te verwerven taal (p. 2; in Gass & Selinker 2008, p. 89). Lado en andere aanhangers van deze theorie richtten zich op het maken van zogenaamde contrastieve analyses tussen de tweede taal en de moedertaal. Door talen systematisch te vergelijken zou kunnen worden voorspeld op welke punten transfer vanuit de eerste taal zou leiden tot een foute grammatica (*interferentie*) en in welke gevallen de grammatica’s van beide talen overeenkomen en tot positieve transfer (*facilitatie*) tijdens de verwerving zou leiden. Op basis van de contrastieve analyses kon een leerplan worden opgesteld, met de punten waar meer of minder aandacht aan besteed zou moeten worden tijdens de verwerving. Deze visie op taalverwerving wordt ook wel de sterke variant van de transferhypothese genoemd. De zwakkere variant maakt geen voorspellingen, maar kijkt op basis van de taalproductie naar de verklaringen voor de gemaakte fouten. Dit wordt ook wel een foutenanalyse genoemd (idem, p. 102). Om het concept ‘transfer’ goed te begrijpen is het van belang om te beseffen dat zowel positieve als negatieve transfer onder invloed van de moedertaal tot stand komen; het mentale proces is dus gelijk, maar het product – inferentie of facilitatie – is anders (Gass & Selinker 2008, p. 90).

De transfertheorie kwam onder vuur te liggen toen het nativisme steeds meer opkwam, omdat het nativisme de taalverwerving ziet als het opstellen van een regelsysteem in plaats van als het aanleren van bepaalde gewoontes. Tijdens foutenanalyses werd duidelijk dat niet alle fouten verklaard konden worden vanuit transfer uit de moedertaal en bovendien werden niet alle voorspelde fouten ook daadwerkelijk gemaakt. Daarnaast kwam er vanuit theoretisch oogpunt kritiek op de transferhypothese. Dulay & Burt (1974, p. 37; in Gass & Selinker 2008, p. 127) stelden dat er tijdens de tweedetaalverwerving meer gebeurde dan slechts het kopiëren van de sprekers van de doeltaal, zoals gesteld in het behaviorisme. Dulay en Burt waren van mening dat tweedetaalverwervers door aangeboren taalsystemen hypothesen leerden opstellen en toetsen aan de input vanuit hun omgeving – zoals in het nativisme. Deze theorie wordt ook wel de *creative construction hypothesis* genoemd.

Hierbij werd uitgegaan van een vergelijkbaar proces voor sprekers van verschillende moedertalen. Niet de moedertaal, maar de eigenschappen van de doeltaal zijn dus dominant voor de volgorde van verwerving (Gass & Selinker 2008, p. 103). In de hedendaagse literatuur lijkt men het er veelal over eens te zijn dat zowel de moedertaal als de eigenschappen van de doeltaal een invloed hebben op de manier waarop de taal verworven wordt (e.g., Ellis 1994, p. 306, in Lenzing 2013, p. 112; Selinker & Gass 1992, p. 7). De taalverwerver stelt hypothesen op over de doeltaal, maar leunt tegelijkertijd op de moedertaal voor die elementen die in de tweedetaalkennis nog ontbreken; dit fenomeen wordt ook wel *borrowing* genoemd (Corder 1992, pp. 25-26).

Tegenwoordig wordt de transfertheorie vaak op een andere wijze ingezet. Het gaat hierbij dan niet zozeer om de vraag of de moedertaal wel of geen invloed heeft op de tweedetaalverwerving, maar meer om het wanneer en waarom van invloed vanuit de moedertaal (Gass & Selinker 2008, p. 137). Hoe kan het bijvoorbeeld dat Franse leerders van het Engels het persoonlijk voornaamwoord niet voor het werkwoord plaatsen in het Engels, zoals dit in het Frans gebruikelijk is², maar dat Engelse leerders in het Frans wel fouten maken met de plaatsing van het persoonlijk voornaamwoord (zie (1) a en b; idem, pp. 98-99)?

(1)

a. Franse leerders van het Engels zeggen wel: 'I see them'.

Maar niet: '*I them see'.

b. Engelse leerders van het Frans zeggen: '*Je vois elle.'

In plaats van: 'Je la vois.'

Bovendien wordt er in huidig onderzoek onderscheid gemaakt tussen *interlinguale* fouten en *intralinguale* fouten. Met interlinguaal worden fouten bedoeld die verklaard kunnen worden vanuit invloed van de moedertaal. Intralinguale fouten zijn fouten in de doeltaal die gemaakt worden door tweedetaalverwervers met allerlei verschillende moedertalen. De oorzaak van dit type fouten ligt dan ook niet in de moedertaal, maar met name in de structuur van de doeltaal (Gass & Selinker 2008, p. 103). Een voorbeeld hiervan is het onderscheid tussen de lidwoorden 'de' en 'het' in het Nederlands, omdat deze gendermarkering vaak arbitrair is en het gebruik van 'de' en 'het' ook voor sprekers met een gendermarkering in hun moedertaal lastig te verwerven is (zie o.a. Cornips & Hulk 2007; Blom et al. 2008; Unsworth 2008).

2.3. Universele Grammatica en transfer

Zoals in de vorige paragraaf besproken kan transfer dus worden omschreven als de overdracht van kenmerken van de moedertaal op de tweede taal (Lado 1957, p. 2; in Gass & Selinker 2008, p. 89). In

² Een voorbeeld van de Franse woordvolgorde in een dergelijke zin is het volgende:

Je les vois.

Ik hen zie

'Ik zie hen.'

deze paragraaf gaan we in op de relatie tussen de Universele Grammatica zoals besproken in hoofdstuk 2.1.2. en transfer. In wezen lijken deze elkaar namelijk tegen te spreken: Indien de taalverwerving gestuurd wordt door de UG, hoe zou transfer dan nog invloed kunnen hebben op de verwerving? En andersom, indien moedertaaltransfer sturend is, hoe kan men dan tot het verwerven van nieuwe elementen komen? Voor dit vraagstuk is de Full Transfer/Full Access-theorie opgesteld door Schwartz en Sprouse (1994; 1996, in Sarko 2009, p. 46). Deze theorie stelt dat de grammatica van de moedertaal in de eerste fase van de taalverwerving leidend is voor de tweedetaalverwerving. Hierbij worden alle grammaticale elementen overgenomen, met uitsluiting van het lexicon van de moedertaal. Op deze manier ontstaat er een zogenaamde tussentaal. Naarmate de taalverwerver vordert komt hij of zij steeds vaker input tegen die deze tussentaal tegenspreekt. Voor deze hiaten in de tussentaal krijgt de taalverwerver toegang tot de UG, waardoor parameterinstellingen kunnen worden gefixeerd die niet in de moedertaal voorkomen. Samengevat laat deze theorie zien dat transfer in eerste instantie voorkomt in de tweedetaalverwerving, terwijl de UG in de latere fases steeds invloedrijker wordt. Diverse onderzoeken laten zien dat deze benadering van de relatie tussen UG en transfer goed overeenkomt met de werkelijkheid (White 2003, pp. 61-63; Lardiere 2005; Schwartz & Unsworth 2006, p. 201).

Hoofdstuk 3. De verwerving van het lidwoord

3.1. Eerstetaalverwerving van het lidwoord

In de eerste fase van de taalverwerving gebruiken kinderen in het Nederlands slechts '*bare nouns*' (kale naamwoorden), gevolgd door een fase waarin een schwa gebruikt wordt, voor de leeftijd van twee jaar. Volgens Hulk en Cornips (2006, p. 358) kan deze schwa geïnterpreteerd worden als een indefiniët lidwoord. Daarna volgt een fase waarin er overgeneralisatie van het definiëte lidwoord 'de' voor alle naamwoorden plaatsvindt, zowel voor mannelijke en vrouwelijke als onzijdige naamwoorden, gevolgd door een beginnend gebruik van het lidwoord 'het'. In deze fase wordt het indefiniëte lidwoord nog vaak vervangen door 'de'. Deze overgeneralisatie van het bepaalde lidwoord in indefiniëte contexten duurt tot vier à vijf jaar (Keydeniers et al. 2017, p. 94). In de laatste fase van de verwerving wordt het onderscheid tussen 'de' en 'het' goed toegepast, maar niet voor de leeftijd van zes jaar (cf. Bol & Kuiken 1988; De Houwer & Gillis 1998; Zonneveld 1992; allen in Hulk & Cornips 2006, p. 358). Kinderen uit de verschillende talen gebruiken echter allemaal in eerste instantie vaak het lidwoord niet. De grootste stap in de verwerving van het lidwoord lijkt tussen twee en drie jaar te zijn (Rozendaal & Baker 2008, p. 779). Dit is afhankelijk van de taalverwerving alsmede van de cognitieve ontwikkeling (ibidem). Vanaf ongeveer twaalf tot veertien maanden zijn kinderen in staat de pragmatische context te bepalen, om zo ervan bewust te zijn of een naamwoord nieuw is voor een ander, ook wanneer dit voor hen niet nieuw is in de context (Tomasello & Haberl 2003, in Rozendaal & Baker 2008, p. 780). Wel heeft een kind tot ongeveer drie jaar de tijd nodig om te kunnen bepalen wanneer een gegeven voor beide sprekers bekend is (idem, p. 781). Dit maakt dat

kinderen niet altijd het correcte onderscheid tussen definiete en indefiniete lidwoorden kunnen maken. Een andere verklaring voor een verkeerd gebruik van lidwoorden is dat kinderen de pragmatische interpretatie van lidwoorden nog niet volledig onder de knie hebben, of een beperkter werkgeheugen dan volwassenen hebben waardoor kinderen niet altijd in staat zijn de vereiste pragmatische informatie te integreren (Van Hout et al. 2010, p. 1989). Tot de leeftijd van ongeveer vijf jaar gebruiken kinderen vaker het definiete lidwoord wanneer een indefiniet lidwoord gepast zou zijn (Van Hout 2010, p. 1973). Samengevat volgen kinderen in de verwerving van het Nederlandse lidwoord een vergelijkbaar patroon en zijn fouten die gemaakt worden door kinderen te wijten aan een afwijkende pragmatische interpretatie van de context, of een beperkter werkgeheugen die de toepassing van de juiste pragmatische regels in de weg staat.

3.2. Tweedetaalverwerving van het lidwoord

Wanneer we kijken naar de tweedetaalverwerving van het Nederlandse lidwoord dan zijn er in deze verwerving verschillende fasen te ontdekken. Vergelijkbaar met de kindertaalverwerving wordt het lidwoord eerst in alle gevallen weggelaten, gevolgd door een fase waarin ‘de’ als enige bepaald lidwoord voorkomt en geregeld geproduceerd wordt. Het onbepaalde ‘een’ wordt slechts af en toe geproduceerd en vaak vervangen door ‘de’. In een derde fase is het bepaalde lidwoord altijd aanwezig, vaak in de vorm van ‘de’. Alleen hoogfrequente onzijdige woorden krijgen het lidwoord ‘het’. ‘Een’ wordt nog altijd niet in alle vereiste gevallen gebruikt, maar naarmate de verwerving vordert komt dit steeds vaker voor (Appel en Vermeer 1994, pp. 101-102). Volwassen taalverwerwers slagen er vaak niet in om het onderscheid tussen ‘de’ en ‘het’ volledig onder de knie te krijgen (Blom et al. 2008; Unsworth 2008). Net als kinderen zijn ook volwassen tweedetaalleerders ‘economischer’ in het gebruik van lidwoorden. Lidwoorden worden vaker weggelaten wanneer er meerdere keren naar dezelfde referent verwezen wordt; dit wordt in deze gevallen als bekend beschouwd (Mayo & Hawkins 2009, p. 127). Bovendien kost het gebruik van lidwoorden verwerkingstijd: het juiste lidwoord gebruiken kost veel energie, die gedeeld moet worden met de verwerking van de andere elementen van de zin (idem, p. 130).

3.3. De Article Choice Parameter Hypothesis

Zoals gezien in bovenstaande paragraaf wordt het indefiniete lidwoord in de tweede fase van de lidwoordverwerving tijdens de volwassen tweedetaalverwerving vaak vervangen door het definiete lidwoord. Deze vervanging lijkt arbitrair, maar onderzoeken zoals Ionin et al. (2003; 2004; 2008) laten zien dat hier wel degelijk een patroon in te zien is. Met hun *Article Choice Parameter Hypothesis* (ACHP) willen zij aantonen dat lidwoordsubstitutie niet willekeurig voorkomt. Uit onderzoek naar de Engelse tweedetaalverwerving is gebleken dat zowel het lidwoord ‘*the*’ als het lidwoord ‘*a(n)*’ voor elkaar vervangen worden. Ionin et al. (2004) lieten zien dat ‘*the*’ vaak gebruikt wordt in situaties waarin het zelfstandig naamwoord het kenmerk ‘specifiek’ draagt. Specificiteit wordt ook wel omschreven als de ‘*speaker intent to refer*’ (Ionin et al. 2003, p. 245). Anders gezegd, definietheid

wordt ook wel omschreven als ‘bekend bij zowel de spreker als de luisteraar(s)’, terwijl specificiteit elementen beschrijft die ‘alleen bij de spreker bekend zijn’ (zie ook hoofdstuk 4.1.2.). Wanneer de spreker praat over iets wat hij zelf ook niet kent, zoals in voorbeeld (2), dan is de referent niet-specifiek.

(2) ‘Ik heb een nieuwe telefoon nodig, maar ik weet niet welke ik moet kopen.’

Dit kenmerk wordt in het Engels niet uitgedragen door middel van het lidwoord, want het lidwoord drukt alleen definietheid uit. Er zijn andere talen waarin specificiteit wél in het lidwoord wordt uitgedrukt; in deze talen wordt de notie ‘definietheid’ niet aan de lidwoorden toegekend. Een voorbeeld van een dergelijke taal is het Samoans (Ionin et al. 2003, p. 248). Ionin et al. (2003) stelden de hypothese dat bij de verwerving van het lidwoord de juiste parameter ingesteld moet worden in de grammatica van de leerder. Zij menen dus vanuit een generatieve benadering dat tweedetaalverwervers toegang hebben tot de Universele Grammatica en dat zij op basis daarvan de juiste parameter voor de doeltaal zullen instellen. Zij stelden daarom de *Article Choice Parameter Hypothesis* op voor talen met een tweedeling in lidwoorden:

“A language that has a two article system can distinguish them as follows:

Setting I – Articles are distinguished on the basis of specificity.

Setting II – Articles are distinguished on the basis of definiteness.”

(Ionin et al. 2003, p. 248)

Deze twee instellingen overlappen elkaar gedeeltelijk, maar zijn niet één op één over te nemen. Dit wordt schematisch weergegeven in de onderstaande tabel van Ionin et al. (2004, p. 13).

Article Grouping Cross-Linguistically: Two-Article Languages

	Article Grouping by Definiteness		Article Grouping by Specificity	
	+definite	-definite	+definite	-definite
+specific				
-specific				

Indien men dus lidwoorden selecteert op basis van specificiteit in een taal die definietheid uitdrukt met lidwoorden, dan kunnen er op twee gebieden fouten verwacht worden: bij specifieke, indefiniete naamwoorden en bij niet-specifieke, definiete naamwoorden. Fouten in definiete, specifieke contexten en indefiniete, niet-specifieke contexten worden niet verwacht, omdat in deze gevallen eenzelfde lidwoord geselecteerd zal worden. In de tabel zien we namelijk in beide lidwoordsystemen een donkergrijs vakje voor +specifiek +definiet, en een lichtgrijs vakje voor -specifiek -definiet.

Een tweede hypothese die met de ACPH gepaard gaat is de *Fluctuation Hypothesis* (FH). De FH werd ook door Ionin et al. opgesteld en luidt als volgt:

L2 learners have full access to UG principles and parameter-settings. L2 learners fluctuate between different parameter-settings until the input leads them to set the parameter to the appropriate value (2004, p. 16).

Kort gezegd wordt ervan uitgegaan dat de tweedetaalleerders zich tijdens de taalverwerving in een fase zullen bevinden waarin zij afwisselend het kenmerk ‘specifiek’ en dan weer het kenmerk ‘definiet’ als semantische waarde aan het lidwoord toekennen, totdat zij uit de input voldoende bewijs hebben gevonden om de ene dan wel de andere instelling te fixeren.

3.3.1. De ACPH nader onderzocht

Een onderzoek van Ionin et al. (2003) dat de ACPH en de FH onderzocht werd uitgevoerd onder 74 tweedetaalverwervers van het Engels met het Russisch of het Koreaans als moedertaal – twee talen die beide geen lidwoorden kennen. Het Engels drukt definietheid uit met het gebruik van lidwoorden. Uit het onderzoek met een test waarin het juiste lidwoord ingevuld moest worden, bleek dat ongeveer 35% van hen ook daadwerkelijk fluctuatie tussen de specifieke of definiete setting liet zien, zoals voorspeld door de FH. Nog eens 35% hield zich aan de definiete instelling, en ongeveer 7% leek lidwoorden te selecteren op basis van specificiteit van het naamwoord. Uit het onderzoek bleek het antwoordpatroon aangaande de lidwoordverwerving niet willekeurig te zijn, maar zich rondom de kenmerken ‘specificiteit’ en ‘definietheid’ voor te doen. Het patroon lijkt zich als volgt te voltrekken: De definiete lidwoorden worden inderdaad als definiet gedefinieerd en ook de niet-specifieke indefinieten worden correct geïnterpreteerd. Het probleem doet zich echter voor op het gebied van de specifieke indefinieten, waarbij men de meeste fouten maakte. Doordat 25 van de 74 participanten fluctueren op het gebied van deze specifieke indefinieten wordt geconcludeerd dat er toegang tot de UG is voor tweedetaalverwervers: blijkbaar kunnen zij beide settings in hun grammatica toelaten, hoewel de doeltaal – het Engels – daar geen reden toe geeft (Ionin et al. 2003, p. 256). Er moet echter ook geconcludeerd worden dat het wel degelijk mogelijk is om de parameter goed in te stellen: 26 participanten hadden dit al correct gedaan. Uit bovenstaand onderzoek werd geconcludeerd dat de Russische en Koreaanse taalverwervers, hoewel een lidwoordparameter in hun moedertaal afwezig is, in het Engels toch toegang hadden tot de parameterkeuze tussen specificiteit en definietheid van het lidwoord via de Universele Grammatica. Hieruit wordt geconcludeerd dat niet alleen kinderen, maar ook volwassen taalleerders nog toegang hebben tot de UG (Ionin et al. 2003, p. 257).

Dit onderzoek is door andere onderzoekers ook uitgevoerd onder participanten met verschillende moedertalen, waarbij tevens gekeken is naar de rol van moedertaaltransfer op de verwerving van het lidwoord. Wat gebeurt er namelijk wanneer een moedertaal net als het Engels ook definiete en indefiniete lidwoorden kent, maar de specificiteitsinstelling niet kent? Heeft men dan ook volledige toegang tot de UG of wordt de lidwoordparameter door transfer uit de moedertaal gekopieerd? Snape (2005) onderzocht een groep Spaanstalige verwervers van het Engels – die definiete en indefiniete lidwoorden kennen uit het Spaans – en vergeleek deze groep met Japanstalige leerders – die geen lidwoorden kennen in hun moedertaal. Uit de resultaten blijkt dat de Japanse taalleerders inderdaad vaker fluctueerden tussen definietheid en specificiteit dan de Spaanstalige leerders. Dit wil niet zeggen dat de Spaanstaligen geen enkele moeite hadden met de verwerving van

de lidwoorden, maar zij bleken de parameter op een eerder moment in de taalverwerving te kunnen fixeren op de correcte taal-specifieke waarde. Een reden waarom de gebruikte tests voor Spaanstaligen echter lastiger waren was omdat er gevraagd werd naar zogenaamde *mass nouns*, woorden die niet-telbaar zijn. In het Engels krijgen niet-telbare naamwoorden een nullidwoord, terwijl in het Spaans dan vaak een lidwoord gebruikt wordt (3), zoals bij andere telbare naamwoorden. In deze test zou er dus sprake geweest kunnen zijn van negatieve transfer vanuit het Spaans³.

(3) Spaans: Tengo un consejo para ti.

Engels: * I have an advice for you.

I have some advice for you.

Ander onderzoek werd gedaan onder Franse en Syrisch-Arabische tweedetaalleerders van het Engels (Sarko 2009). Omdat het Syrisch-Arabisch wel definiete lidwoorden kent, maar geen indefiniete, werd verwacht dat zij fluctuatie zouden laten zien in de indefiniete, specifieke contexten. Van de Franse participanten, die definiete en indefiniete lidwoorden kennen uit het Frans, werd verwacht dat zij in deze contexten zouden worden geleid door hun moedertaal en daarom de juiste lidwoorden konden selecteren. Uit de resultaten blijkt dat de Syrisch-Arabische participanten inderdaad vaker een definit lidwoord selecteerden in een indefiniete, specifieke context dan de Franse deelnemers, terwijl er in de definiete contexten geen verschil tussen beide groepen optreedt. Er gaat hier echter een andere methodologische kwestie mee gepaard, want de targetitems waren allemaal testzinnen waarin een betrekkelijke bijzin werd gebruikt. In het Syrisch-Arabisch moet in dergelijke constructies altijd een definit lidwoord gebruikt worden. De resultaten lijken dus verklaard te kunnen worden door negatieve transfer vanuit de moedertaal in plaats van door de *Article Choice Parameter* en een gebrek aan indefiniete lidwoorden in de moedertaal (Sarko 2009, pp. 37-63). Een onderzoek onder Arabischsprekende leerders van het Engels van Abudalbuh (2016) laat echter zien dat beginnende Arabische leerders fluctueren bij alle typen contexten van definitie en specificiteit, terwijl meer gevorderde leerders met name nog in indefiniete, specifieke contexten moeite hebben met het selecteren van het juiste lidwoord, of sterker nog: ze laten in deze context vaak een lidwoord weg. Dit kan voorspeld kan worden vanuit moedertaaltransfer, omdat men in het Arabisch geen indefiniete lidwoorden kent.

Zoals uit bovenstaande onderzoeken blijkt, zijn verschillen tussen moedertalen niet altijd op het eerste gezicht aan te wijzen. Twee talen die beide definiete en indefiniete lidwoorden kennen hoeven deze lidwoorden niet per definitie op dezelfde manier te gebruiken. Daarom is het interessant om een onderzoek naar lidwoorden in het Nederlands uit te voeren om zo te bekijken of de ACPH alleen in het Engels een rol speelt of dat hier in het Nederlands ook bewijs voor te vinden is.

³ Voor het onderscheid tussen telbare en niet-telbare naamwoorden is een andere parameterhypothese opgesteld: De *Nominal Mapping Parameter*. Voor meer informatie over deze hypothese verwijst ik naar bijvoorbeeld Guasti et al. (2008) en Snape (2005).

Bovendien wordt in dit huidige onderzoek een vergelijking gemaakt tussen drie verschillende typen moedertalen, zodat een conclusie kan worden getrokken over de rol van moedertaaltransfer. In het volgende hoofdstuk wordt allereerst het lidwoordsysteem in het Nederlands uitgelegd, waarna de verschillende lidwoordsystemen van de moedertalen van de deelnemers toegelicht worden.

Hoofdstuk 4. Het lidwoord

4.1. De vormen van het Nederlandse lidwoord

Hoewel lidwoorden slechts korte woorden zijn, is het in het Nederlands toch erg lastig om een zin te formuleren zonder hierbij lidwoorden te moeten gebruiken. Niet voor niets zijn lidwoorden in het Nederlands ‘functiewoorden’: ze ondersteunen en definiëren het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort (Broekhuis et al. 2012, p. 680). Het Nederlandse lidwoordsysteem bestaat uit vier verschillende lidwoorden die (in)definietheid uitdrukken. Er zijn zowel definiëte als indefiniëte lidwoorden.

De definiëte lidwoorden zijn ‘de’ en ‘het’. Welk van deze lidwoorden gebruikt moet worden hangt af van het geslacht en het getal van het bijbehorende zelfstandig naamwoord: is het woord onzijdig en enkelvoud, dan wordt ‘het’ gebruikt. In de andere gevallen wordt ‘de’ gebruikt. Dit leidt dan ook tot een onevenredige verdeling van de lidwoorden; ongeveer 75% van de definiëte zelfstandig naamwoorden krijgt het lidwoord ‘de’ (Blom et al. 2008, p. 302; Haeseryn et al. 1997). Tabel 1 geeft een samenvatting van de condities waarin ‘de’ of ‘het’ gebruikt moeten worden.

	Mannelijk/vrouwelijk	Onzijdig
Enkelvoud	de	het
Meervoud	de	de

Tabel 1: Bepaalde lidwoorden in het Nederlands

Ook de indefiniëte lidwoorden kennen een tweedeling in het Nederlands: ofwel het lidwoord ‘een’ wordt gebruikt ofwel het zogenaamde nullidwoord (vaak genoteerd als ‘ \emptyset ’). Hoewel het nullidwoord geen fonologische vorm kent, kan worden aangenomen dat het wel degelijk een vierde vorm van het lidwoord omvat; beide indefiniëte lidwoorden kennen namelijk dezelfde ontkenningvorm: ‘geen’ ((3) a. en b.). Het feit dat b. geen uitgesproken lidwoord bevat wil dus niet zeggen dat er geen plaats is voor een lidwoord; de tweede zin van b. toont aan dat er in de ontkenning wel degelijk iets verandert. Dit maakt het bestaan van een nullidwoord aannemelijk (Broekhuis et al. 2012, p. 638).

(4)

- a. Ik heb een auto.
Ik heb geen auto.
- b. Ik drink melk.
Ik drink geen melk.

Net als bij de bepaalde lidwoorden bestaat er complementariteit tussen beide indefiniete lidwoorden; in iedere conditie is er slechts één van de lidwoorden mogelijk (tabel 2). Bij onbepaalde lidwoorden wordt het onderscheid niet vanwege het geslacht van het zelfstandig naamwoord gemaakt, maar vanwege de (on)telbaarheid. Dit duidt aan of er wel of geen meervoudsvorm van het naamwoord bestaat. Dit is bijvoorbeeld bij het ontelbare woord ‘natuur’ onmogelijk: Het meervoud ‘naturen’ in de betekenis van meer dan één natuur bestaat niet. Vanwege de onmogelijkheid van een meervoudig ontelbaar zelfstandig naamwoord bestaat hier ook geen lidwoord voor; de situatie doet zich namelijk niet voor.

	Telbaar	Ontelbaar
Enkelvoud	een	∅
Meervoud	∅	n.v.t.

Tabel 2: Onbepaalde lidwoorden in het Nederlands

Samengevat naar (in)definietheid, (on)telbaarheid, woordgeslacht en getal is in tabel 3 het volledige Nederlandse lidwoordsysteem te zien. Zoals eerder genoemd is er in iedere context slechts één lidwoord dat gepast is. Dit gaat echter alleen om het onderscheid tussen de beide definiete lidwoorden of de beide indefiniete lidwoorden.

	<i>Definiet</i>				<i>Indefiniet</i>	
	Telbaar		Ontelbaar		Telbaar	Ontelbaar
	m/v⁴	o⁵	m/v	o	m/v/o	m/v/o
Enkelvoud	de	het	de	het	een	∅
Meervoud	de	de	n.v.t.		∅	n.v.t.

Tabel 3: Lidwoorden in het Nederlands

Afhankelijk van de pragmatische omstandigheden moet er echter soms een definiet lidwoord gebruikt worden en soms een indefiniet lidwoord. Omdat in deze scriptie gekeken wordt naar het gebruik van definiete en indefiniete lidwoorden, is het goed om nader in te gaan op het onderscheid hiertussen. Dit betekent ook dat in deze scriptie het verdere onderscheid tussen ‘de’ en ‘het’ niet nader besproken wordt. Voor een verdere bespreking hiervan verwijs ik bijvoorbeeld naar Van Dale Grammatica Nederlands (2017).

4.1.1. Definietheid

Definietheid kan in veel gevallen worden omschreven als ‘identificeerbaarheid’. Een referent kan als definiet worden aangemerkt wanneer de referent zowel voor de spreker als de luisteraar

⁴ Mannelijk/vrouwelijk

⁵ Onzijdig

identificeerbaar is in de discours. De spreker kan dus alleen een definitief lidwoord gebruiken wanneer hij of zij verwacht dat het definitieve referent ook slechts op één manier te definiëren is voor de luisteraar (Mayo & Hawkins 2009, p. 117). Om de definitiviteit van een referent te kunnen bepalen, is pragmatisch een belangrijke factor. Twee factoren die meespelen in de bepaaldheid van een referent is of zij al eerder in het gesprek genoemd zijn of bekend zijn voor de luisteraar. Dit wordt ook wel respectievelijk *discourse-old* en *hearer-old* genoemd. Met *discourse-old* wordt bedoeld dat iets al eerder in het gesprek genoemd is, waardoor de referent identificeerbaar wordt. Zo is in zin (5) ‘een nieuwe fiets’ *discourse-new* en dus indefinitief, terwijl ‘de fiets’ *discourse-old* is en dus een definitief lidwoord heeft.

(5) Ik heb een nieuwe fiets gekocht. De fiets is erg fijn.

Doordat de referent reeds genoemd is in het gesprek, mag ook worden aangenomen dat de referent *hearer-old* is. Met *hearer-old* worden referenten aangeduid die voor de luisteraar al bekend zijn. Dit kan doordat zij in de discours al eerder geïntroduceerd zijn aan de hoorder, maar ook wanneer iets als algemeen bekend kan worden beschouwd (Prince 1992, pp. 301-304). Een voorbeeld hiervan is (6), omdat er slechts één referentrepresentatie bestaat voor ‘de koning’ in Nederland.

(6) De koning heeft drie dochters.

Dit voorbeeld toont aan dat een referent wel *discourse-new* kan zijn, maar tegelijk ook *hearer-old*. Een *discourse-old*, *hearer-new* element is echter niet mogelijk: wanneer een referent *discourse-old* is kan worden aangenomen dat dit element niet nieuw is voor de luisteraar; de gesprekspartners hebben het er immers eerder over gehad.

Een ander geval waarin definitieve lidwoorden gebruikt worden zijn gevallen van *bridging* (Heim 1982) of ook wel *inferables* (Broekhuis et al. 2012). Hiermee wordt bedoeld dat bepaalde referenten ingeleid worden door het gebruik van een andere referent (Broekhuis et al. 2012, p. 687). Een voorbeeld hiervan is (7).

(7) Ik wilde mijn koffie opdrinken, maar het kopje viel uit mijn handen.

‘Het kopje’ is definitief, doordat het in het mentale lexicon wordt opgeroepen vanwege ‘mijn koffie’. Het gaat hierbij dus om een associatie tussen het eerste en het tweede naamwoord. Koffie zit doorgaans in een kopje, en daardoor kan ‘het kopje’ als definitief worden gebruikt. Het is hierbij wel van belang dat de gehele set van de opgeroepen referent wordt genoemd (Prince 1992, pp. 305-307). Vergelijk hiervoor bijvoorbeeld (8) a. tot en met d. Zin b. voldoet niet aan de *bridging* principes, omdat er in een boek altijd meerdere pagina’s zitten en de interpretatie van ‘de pagina’ hierdoor moeizaam verloopt. Zin c. is wel weer correct, omdat er in deze zin aan de volledige set aan pagina’s wordt gerefereerd. Het verschil in betekenis tussen zin c. en d. zit hem in de volledigheid; in zin c. vallen alle pagina’s van het boek eruit, terwijl in zin d. meerdere, maar niet alle pagina’s uit het boek vallen.

- (8) a. Toen ik het boek oppakte, viel er een pagina uit.
- b. # Toen ik het boek oppakte, viel de pagina eruit.
- c. Toen ik het boek oppakte, vielen de pagina's eruit.
- d. Toen ik het boek oppakte, vielen er pagina's uit.

Samengevat wordt een definitief lidwoord dus gebruikt in de contexten waarin de referent *discourse-old* en/of *hearer-old* is of wanneer het verwijst naar een complete set die door *bridging* opgeroepen is. De onbepaalde lidwoorden verwijzen daarentegen naar elementen die nieuw zijn voor de luisteraar. Een voorbeeld hiervan zagen we al in het eerste deel van voorbeeld (5). Het is ook uit voorbeeld (7) a. en d. gebleken dat onbepaalde lidwoorden gebruikt worden wanneer een deel van een *bridging*-set bedoeld wordt.

4.1.2. Specificiteit

Zoals genoemd in hoofdstuk drie zijn er ook talen waarin het lidwoordstelsel rondom specificiteit georganiseerd is. In deze talen is de kennis van de luisteraar niet zozeer van belang, maar de kennis van de spreker. Heeft de spreker een bepaald referent in gedachten, dan krijgt deze referent het kenmerk specifiek; weet de spreker niet precies waarnaar hij verwijst, dan is het element niet-specifiek (Ionin et al. 2003, p. 246). In deze gevallen verwijst de spreker naar een referent binnen een bepaalde klasse, maar weet binnen die klasse ook niet precies waar hij of zij naar verwijst, zoals ook duidelijk wordt uit de tekst tussen haken in voorbeelden 9 en 10.

- (9) Ik ben op zoek naar een baan [maar ik weet nog niet waar].
- (10) Ik wil graag een nieuwe telefoon kopen [maar ik weet niet precies welk type].

In het Nederlands moet in beide bovenstaande voorbeelden het indefiniete lidwoord gebruikt worden, maar ook het definitieve lidwoord kan van toepassing zijn op niet-specifieke elementen (11). Wanneer we deze zin vergelijken met zin (6) dan wordt duidelijk dat in zin 6 een bepaalde koning bedoeld wordt, namelijk Willem-Alexander, terwijl zin 11 geldt voor iedere koning voor en na Willem-Alexander. Deze zin is dan ook niet-specifiek.

- (11) De koning is het staatshoofd van Nederland.

Uit deze voorbeelden wordt dus duidelijk dat specificiteit in het Nederlands niet samenhangt met definitie. Redenen dat voor het bepaalde of onbepaalde lidwoord gekozen moet worden zijn of het naamwoord *discourse-old* of *-new* is, en of het naamwoord door de context in de zin *inferable* wordt. Specificiteit kan wel op andere manieren worden uitgedrukt in het Nederlands. Een voorbeeld hiervan is door de positie van het indefiniete direct object in de zin te 'scramblen' zoals in zin 12b (Unsworth 2005, p. 65).

- (12) a. Simon heeft twee keer [*een roos*] besproeid.
- b. Simon heeft [*een roos*] twee keer besproeid.

Hoewel het Nederlands dus wel manieren heeft om specificiteit expliciet uit te drukken, wordt dit niet door middel van het lidwoord gedaan. Dit maakt het Nederlands een geschikte taal om de verwerving van de definitieïthet van het lidwoord en de *Article Choice Parameter Hypothesis* in te testen. De input vanuit het Nederlands op zich zou namelijk geen reden moeten bieden om specificiteit te selecteren. Ook de onderzochte moedertalen drukken geen specificiteit uit met het lidwoord (zie ook 4.2.). Wordt er daarom wel fluctuatie gevonden tussen de kenmerken ‘specifiek’ en ‘definiët’, dan vormt dit bewijs voor de *Article Choice Parameter Hypothesis* en de *Fluctuation Hypothesis*. De gevonden fluctuatie moet dan namelijk vanuit een andere bron komen, namelijk de Universele Grammatica.

4.2. Moedertaal en lidwoordsystemen

In deze paragraaf bespreek ik de drie lidwoordsystemen die in deze scriptie onderzocht zullen worden. Tabel 4 laat een schematisch overzicht zien van de lidwoorden in de drie groepen.

Groep	Definiete lidwoorden	Indefiniete lidwoorden
1 (bijv. Spaans)	+	+
2 (bijv. Syrisch-Arabisch)	+	-
3 (bijv. Koreaans)	-	-

Tabel 4: Moedertalen en lidwoorden

4.2.1. Groep 1

Tot de eerste groep behoren talen die zowel het definiete als het indefiniete lidwoord kennen. In de gekozen contexten (zie ook hoofdstuk 6) in de targetitems van dit onderzoek komt het lidwoordgebruik in deze talen een op een overeen met het Nederlands. Dit wil zeggen dat talen in deze groep hetzelfde onderscheid tussen definiete en indefiniete contexten kennen, zie voorbeeld (13), waarin het juiste lidwoord onderstreept is voor het Engels en het Nederlands. Voorbeelden van talen in deze groep zijn Spaans, Duits en Engels (WALS 2019).

(13) *Engels:*

Vicky: Where were you yesterday? I tried to call you, but you weren't home.

Rachel: I went to a bookstore yesterday.

Vicky: Oh, what did you get?

Rachel: I got lots of things—several magazines, two red pens, and an interesting new book.

I really liked (a, the, —) book.

(Ionin et al. 2004, p. 68).

Nederlands:

Vicky: Waar was je gisteren? Ik heb geprobeerd je te bellen, maar je was niet thuis.

Rachel: Ik ben naar een boekwinkel geweest gisteren.

Vicky: Oh, wat heb je gekocht?

Rachel: Een heleboel – een aantal tijdschriften, twee rode pennen en een interessant nieuw boek. Ik vond (een, de, het, -) boek erg leuk.

(*eigen vertaling*)

In bovengenoemde talen wordt met lidwoorden dus definietheid uitgedrukt. Dit wil echter niet zeggen dat er in deze talen op geen enkele manier specificiteit aangeven kan worden. Een voorbeeld uit het Engels is (14). Met de demonstratief ‘*this*’ kan men in het Engels een specifiek naamwoord aanduiden.

- (14) a. John has a/*this* weird purple phone.
b. John has a/*#this* phone, so you can reach me there.

(Maclaran (1982, p. 88; in Ionin et al. 2004, p. 7))

Het genoemde naamwoord moet echter wel die specificiteit ‘waard zijn’; voorbeeld (14)b toont bijvoorbeeld een object waarvan de specificiteit er niet toe doet. In dit geval is het dan ook niet mogelijk om het specifieke *this* te gebruiken. Het is namelijk niet van belang of de spreker het over een specifieke telefoon heeft, maar wel dát John een telefoon heeft waar men naartoe kan bellen. Een vergelijkbaar gebruik voor specificiteit bestaat bijvoorbeeld voor het Duitse ‘*dieser*’ (Ebert & Hinterwimmer 2013, pp. 86-87).

4.2.2. Groep 2

Deze groep omvat talen die wel morfemen kennen die definietheid uitdrukken, maar in indefiniete contexten geen morfeem toevoegen (15). Voorbeelden van dergelijke talen zijn verschillende varianten van het Arabisch zoals het Modern Standaard Arabisch, Egyptisch-Arabisch of het Syrisch-Arabisch (Abudalbuh 2016, p. 110; WALIS 2019).

- (15) *Definiet:*

al-baytu kabeerun
DEF-huis groot
‘Het grote huis.’

Indefiniet:

Baytu kabeerun
huis-INDEF groot
‘Een groot huis.’

(Syrisch-Arabisch, uit Abudalbuh 2016, p. 110)

Sarko concludeerde uit zijn onderzoek onder Franse en Syrisch-Arabische taalverwerfers van het Engels dat het Arabisch geen zogenaamde ‘abstracte D-positie’ heeft voor het indefiniete lidwoord (2009, p. 61). Dit betekent dat Arabischtalige participanten door de absentie van een expliciete

markering van indefinietheid ook in het Engels moeite hadden met het correct invullen van indefinietheid. In Sarko's onderzoek fluctueerden de Syrische deelnemers daarom in specifieke, indefiniete contexten, maar niet in niet-specifieke, indefiniete gevallen. In dit onderzoek zal deze groep ook onderzocht worden op hun gebruik van indefiniete lidwoorden.

4.2.3. Groep 3

In groep 3 zijn talen opgenomen die geen lidwoorden kennen. Om deze reden zullen tweedetaalleerders vanuit hun moedertaal geen voorkeur hebben voor de definiete of specifieke instelling. In het Koreaans betekent dit bijvoorbeeld dat de kale naamwoorden ambigu zijn en zowel definiet als indefiniet en specifiek als niet-specifiek kunnen zijn (Kim 2005, p. 218). Dit wil niet zeggen dat deze talen de concepten 'definietheid' of 'specificiteit' niet kennen, maar dit wordt op een andere manier uitgedrukt (16). Onderstaand voorbeeld uit het Chinees laat zien dat hierbij de woordvolgorde van belang is voor het uitdrukken van bepaaldheid (Zwart 2011, p. 47). Andere voorbeelden van talen uit deze groep zijn Vietnamees, Pools en Koreaans (WALS 2019).

- (16) a. ta mai pingguo le
 hij kopen appel ASPECT
 'Hij kocht een appel.'
- b. ta pingguo mai le
 hij appel kopen ASPECT
 'Hij kocht de appel.'

Ook specificiteit kan in deze talen door middel van een andere woordvolgorde worden uitgedrukt (Kim 2005, pp. 219-220). Voorbeeld (17) uit het Koreaans illustreert dit. Door verplaatsing van de numerieke classificeerder (#.CL) wordt het bijbehorende naamwoord, in dit geval 'gyosu', specifiek. Kort gezegd worden er in deze talen zonder lidwoorden door middel van woordvolgorde onderscheid gemaakt in definietheid en in specificiteit.

- (17) a. Jieun-i [gyosu -ne.myeng -i (caki) abstract-lul ilk -ki]
Jieun-NOM professor -4 .CL -NOM (eigen) abstract-ACC lezen-COMP
 bal .ha -n -ta
willen.doen -PROG -DECL
 'Jieun wil dat vier professoren (+/- specifiek) haar abstract lezen.'
- b. Jieun-i [gyosu -ga -ne.myeng (caki) abstract-lul ilk -ki]
Jieun-NOM professor-NOM -4 .CL (eigen) abstract-ACC lezen-COMP
 bal .ha -n -ta
willen.doen -PROG -DECL
 'Jieun wil dat vier professoren (+specifiek) haar abstract lezen.'
- (Kim 2005, pp. 219-220)

Hoofdstuk 5. Probleemstelling en hypotheses

5.1. Probleemstelling

De in hoofdstuk 2 besproken onderzoeken leiden tot de vraag in hoeverre de moedertaal invloed heeft op de verwerving van definitie van het lidwoord in het Nederlands. Zullen vergelijkbare resultaten worden gevonden als bij onderzoeken in het Engels? Zorgt het onderscheid tussen ‘de’ en ‘het’ in het Nederlands voor een verschil in de verwerving? Wat is de verhouding tussen transfer van de moedertaal en de Universele Grammatica? Ter beantwoording van deze vragen wordt een vergelijking gemaakt van de verwerving van het Nederlandse lidwoorden door drie verschillende groepen moedertalen. Elk van deze moedertalen heeft een ander lidwoordsysteem (tabel 4, p. 18), zoals in hoofdstuk 4.2. besproken. Hoewel twee van deze moedertalen ook definitie uitdrukken met het lidwoord, kan slechts een groep het lidwoordgebruik rechtstreeks uit hun moedertaal overnemen. De groep die geen indefiniete lidwoorden kent zou namelijk moeite kunnen hebben met het gebruik van het indefiniete lidwoord, omdat zij dit in hun moedertaal niet geleerd hebben. Concreet behandelt deze scriptie de volgende hoofdvraag: Hoe verhouden transfer en Universele Grammatica zich tot elkaar tijdens de verwerving van het lidwoord en zijn definitie in het Nederlands? Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen van belang:

- Is er bewijs te vinden voor transfer vanuit de moedertaal aangaande het lidwoordgebruik van de verschillende groepen taalverwerwers?
- Laten de taalverwerwers fluctuatie zien in het gebruik van lidwoorden in het Nederlands en vormt dit een patroon ter ondersteuning van de *Article Choice Parameter Hypothesis* en de *Fluctuation Hypothesis*?

5.2. Hypotheses

In principe zouden er bij de tweedetaalverwerving twee processen aan de gang kunnen zijn: ofwel is er transfer vanuit de moedertaal ofwel de Universele Grammatica leidt de taalverwerfer tot het instellen van de doeltaalspecifieke parameters. Eerder onderzoek wees uit dat er moedertaaltransfer voor de semantiek van het lidwoord plaatsvindt op gebieden waarin de doeltaal en de moedertaal overeenkomen (Snape 2005; Sarko 2009; Abudaljuh 2016). Dit leidt tot de volgende hypothese:

I

Transfer leidt de taalverwerving van de definitie van Nederlandse lidwoorden. Tussen de verschillende groepen participanten zal een aantoonbaar verschil te zien zijn. Er wordt verwacht dat de participanten uit de groep die al definitie en indefiniete lidwoord kennen de definitie van het Nederlandse lidwoord het best onder de knie hebben omdat zij deze instelling uit hun moedertaal kunnen overnemen. Fluctuatie tussen de instelling ‘specifiek’ en ‘definiet’ speelt bij deze groep geen rol.

II

Participanten uit de groep zonder lidwoorden in de moedertaal hebben aantoonbaar meer moeite met de parameterinstelling ‘definiert’ in het Nederlands, en dit verschil zal het grootst zijn in specifieke, indefiniete en niet-specifieke, definiete contexten (zie ook 3.3.).

Participanten uit deze groep hebben toegang tot de Universele Grammatica en laten fluctuatie zien tussen de specificiteit en definitie.

III

Participanten die al bekend zijn met definiete lidwoorden, maar geen morfologische vorm voor indefinietheid kennen laten fluctuatie zien op het gebied van specifieke, indefiniete lidwoorden door het ontbreken van een expliciete indefiniethedsmarkering in hun moedertaal. Fluctuatie wordt niet verwacht in niet-specifieke, definiete contexten.

IV

Correct gebruik van het Nederlandse lidwoord neemt toe naarmate het niveau in het Nederlands hoger wordt.

Hoofdstuk 6. Methode

6.1. Materialen

In dit onderzoek wordt een *forced choice elicitation test* gebruikt, gebaseerd op de methodologie gebruikt in Ionin et al. (2003; 2004; 2008). In deze toets moet de participant een tekst compleet maken door meerkeuzevragen te beantwoorden met in te vullen woorden (zie bijlage I). De toets bestond uit 18 targetitems die het invullen van een lidwoord in de tekst vereisten. De testzinnen hebben verschillende eigenschappen aangaande specificiteit en definitie. Hierdoor ontstaan vier categorieën die elk in drie items getest werden:

- a. +specifiek +definiert
- b. +specifiek -definiert
- c. -specifiek +definiert
- d. -specifiek -definiert

Daarnaast werden ook gebruikelijke situaties bevraagd waarin (in)definiete lidwoorden gebruikt moeten worden: het indefiniete lidwoord bij het eerste gebruik in een discours, en het definiete lidwoord bij een tweede of later gebruik. Dit zijn items waarin eenzelfde referent meerdere malen voorkomt, zodat uit dat gegeven al duidelijk wordt dat het definiete of indefiniete lidwoord gebruikt moet worden. Alle testzinnen bestaan uit korte situatieschetsen tussen twee gesprekspartners, bijvoorbeeld (1, *niet-specifieke, definiete context*).

(1) Algemene instructie: Vul in ieder gesprek het woord in dat ontbreekt op de zwarte streep.

In een kunstmuseum:

Paula: ‘Wat vind je van dat schilderij met die bloemen?’

Karel: ‘Prachtig! Ik zou graag willen weten wie _____ schilder is.’

- a. de
- b. het
- c. een
- d. -

Naast de targetitems zijn 24 fillers toegevoegd, waarin de ontkenning en het persoonlijk voornaamwoord in het Nederlands bevestigd werden. De items werden opgedeeld in vier delen; na tien à elf items volgde steeds een pagina met twee afbeeldingen van groente en fruit waarvan de deelnemers de juiste naam moesten noemen om de participant afwisseling te bieden in de gestelde vragen. De vragenlijst is online verspreid en afgenomen onder de deelnemers. Hierdoor kon de volgorde van de items niet afgewisseld worden voor de verschillende deelnemers. De volgorde is daarom willekeurig bepaald door een online generator om beïnvloeding van de volgorde te voorkomen. Naast de *forced choice elicitation test* werd ook een aantal vragen gesteld over de sociolinguïstische achtergrond van de participanten, zoals het taalniveau, leeftijd, overige talenkennis en het aantal jaar dat men al Nederlands aan het leren is.

6.2. Stimuli

In de targetitems aangaande de lidwoorden hebben de participanten de keuze uit de vier Nederlandse lidwoorden:

- a. de
- b. het
- c. een
- d. \emptyset ⁶

Zoals reeds genoemd staat het onderscheid tussen definiete en indefiniete lidwoorden centraal. Hoewel de participant dus vier keuzes had bij de in te vullen lidwoorden wordt er tijdens de analyse slechts gekeken naar de keuze voor definiete lidwoorden enerzijds en indefiniete lidwoorden anderzijds. Daarom is er in de beoordeling van de scores van de participanten niet gelet op het verschil in geslachtsmarkering tussen ‘de’ en ‘het’, noch op het onderscheid tussen ‘een’ en ‘ \emptyset ’. Met andere woorden: indien een participant kiest voor ‘de’ in plaats van ‘het’, of ‘ \emptyset ’ in plaats van ‘een’ zal hem

⁶ Omdat dit symbool niet voor alle participanten te begrijpen zou zijn geweest is ervoor gekozen om het nullidwoord in de vragenlijst weer te geven als ‘-’.

dit niet als fout worden aangerekend. De beoogde antwoorden voor de items hadden de volgende verdeling:

- a. de: 5 items
- b. het: 4 items
- c. een: 9 items
- d. \emptyset : 0 items

De naamwoorden waarbij de deelnemers een lidwoord moesten invullen waren in alle gevallen telbare naamwoorden in het enkelvoud. Er werden zowel 9 definiete lidwoorden als 9 indefiniete lidwoorden gevraagd. In het onderzoeksontwerp is bewust gekozen voor het weglaten van items met het nullidwoord, zoals meervoudsvormen of woorden die een massa aanduiden (water, wijn, meubilair), omdat een keuze voor het nullidwoord geen eenduidige verklaring biedt. Lidwoordweglating is namelijk een vaak voorkomende fout bij tweedetaalleerders (Mayo & Hawkins 2009, p. 127). De reden voor de selectie van een nullidwoord kan daarom zowel duiden op een doeltaalconforme keuze voor het nullidwoord, als op de foutieve weglating van de D-positie van het naamwoord.

6.3. Participanten

6.3.1. Moedertaalsprekers

Voorafgaand aan de afname van de vragenlijst aan tweedetaalverwerwers zijn de items door moedertaalsprekers van het Nederlands beantwoord ter controle van de beoogde antwoorden. Aan deze controle namen 10 volwassen moedertaalsprekers deel: 7 vrouwen en 3 mannen (gem. = 29;4 jaar, SD = 13;4).

6.3.2. Tweedetaalverwerwers

Omdat in dit onderzoek wordt gekeken naar de volwassen tweedetaalverwerving, gold er voor de tweedetaalverwerwers een leeftijdsrestrictie voor deelname. Ten eerste waren alle deelnemers ouder dan 16 jaar ten tijde van deelname aan het onderzoek (gem. = 30;6, SD = 8;10, M = 14, V = 44). Ten tweede moest de leeftijd waarop men was begonnen om Nederlands te leren tenminste 14 jaar zijn⁷. Het taalniveau in het Nederlands werd bepaald door zelfrapportage en varieerde tussen A2 en C1. Tabel 5 laat het taalniveau in de drie taalgroepen zien.

De vragenlijst werd beantwoord door 58 tweedetaalleerders. Zij werden gegroepeerd naar type moedertaal. Hierbij werd gekeken naar het type lidwoorden dat in de moedertaal voorkomt. De indeling van de participantgroepen wordt getoond in tabel 6.

⁷ De grens tussen tweetaligheid verworven als kind en als volwassene wordt vaak gesteld op ongeveer 7 jaar (Unsworth 2005, p. 234; Cornips & Hulk 2008, p. 272). Met een ondergrens van 14 jaar worden participanten die al van kinds af aan Nederlands hebben geleerd dus zeker uitgesloten.

		Niveau			
		A2	B1	B2	C1
Groep	1	7	5	8	3
	2	6	6	8	1
	3	2	4	5	3

Tabel 5: Taalniveau naar groep

Groep	Taal	Aantal participanten
1: zowel definiete als indefiniete lidwoorden	Spaans	14
	Engels	3
	Duits	1
	Roemeens	2
	Akan	2
	Catalaans	1
		<i>Subtotaal: 23</i>
2: slechts definiete lidwoorden	Syrisch-Arabisch	20
	Palestijns-Arabisch	1
		<i>Subtotaal: 21</i>
3: noch definiete noch indefiniete lidwoorden	Koreaans	9
	Pools	3
	Igbo	1
	Vietnamees	1
		<i>Subtotaal: 14</i>

Tabel 6: Verdeling moedertalen over de participantgroepen

Hoofdstuk 7. Resultaten

7.1. Moedertaalsprekers

Dertien van de achttien targetitems werden volledig volgens verwachting ingevuld door de moedertaalsprekers. Bij twee items bleek een aantal deelnemers te kiezen voor het onjuiste definiete lidwoord: ‘de’ in plaats van ‘het’. In de overige drie items werden fouten gemaakt in het onderscheid tussen definiete en indefiniete lidwoorden. Omdat twee items een score kregen van 90% is besloten om deze items niet te veranderen; er kan immers sprake zijn van performancefouten. Het laatste item is echter wel aangepast, omdat de verdeling tussen gekozen definiete en indefiniete lidwoorden 50-50% was. Dit item was een geval waarin het definiete lidwoord vereist werd door een tweede vermelding van hetzelfde referent. Het lijkt echter het geval te zijn geweest dat onvoldoende duidelijk was dat er in de discours voor een tweede keer naar hetzelfde referent werd verwezen. Om deze reden

is het item veranderd en specifieker gemaakt, zoals in (18). Dit betekent dat de tweedetaalverwerwers een ander item aangeboden gekregen hebben dan de moedertaalsprekers.

(18) *Origineel:*

Een stel zit aan de eettafel. Esther zegt: ‘Wat zal ik van mijn cadeaubon kopen? Ik heb een mooie ketting gezien, maar ik wil ook graag een nieuw horloge. Maar ik heb niet genoeg geld om ze allebei te kopen.’ Jasper: ‘Je hebt toch al een horloge? Ik zou _____ ketting kopen.’

Aanpassing:

Een stel zit aan de eettafel. Esther zegt: ‘Wat zal ik van mijn cadeaubon kopen? Ik heb een mooie *zilveren* ketting gezien, maar ik wil ook graag een nieuw horloge. Maar ik heb niet genoeg geld om ze allebei te kopen.’ Jasper: ‘Je hebt toch al een horloge? Ik zou _____ *zilveren* ketting kopen.’

7.2. Tweedetaalverwerwers

7.2.1. *Verschillen tussen de groepen*

Om hypothese I te kunnen testen wordt er gekeken naar de verschillen tussen de drie groepen taalverwerwers. Indien de moedertaal een effect heeft op de verwerving van definitie in het Nederlands, dan zullen participanten in groep 1 de beste score laten zien: In hun moedertaal drukken zij immers ook definitie uit door middel van definitie en indefiniëte lidwoorden. Heeft de Universele Grammatica echter een groter effect dan transfer, dan zal er geen significant verschil gevonden worden tussen de verschillende groepen taalverwerwers. In dat geval wordt er fluctuatie verwacht in alle drie de groepen, omdat zij allemaal de juiste parameterkeuze tussen specificiteit en definitie zullen moeten instellen. Er wordt een vergelijking gemaakt van het totaal aantal gemaakte fouten in de test. Onder de deelnemers was er een aantal ($n=8$) dat de test foutloos maakte, terwijl het maximumaantal gemaakte fouten per persoon 8 was (gem. = 2.5, SD = 2.0). Dit betekent dat ook de minst goede deelnemers toch meer dan de helft van de in totaal achttien items goed beantwoordden. In tabel 7 wordt het totaal aantal fouten per groep en per vraagtype aangegeven. In deze vergelijking moet echter ook rekening gehouden worden met verschillende in groeps grootte tussen de drie groepen. Daarom is in tabel 8 het gemiddelde aantal fouten per persoon per groep aangegeven. Uit de vergelijking met gemiddeldes blijkt dat de groep die alleen definitie lidwoorden kent een hoger aantal fouten maakt dan beide andere groepen, en dat de groep zonder lidwoorden in de moedertaal zelfs het laagste gemiddeld aantal fouten kent. Een one-way ANOVA wijst uit dat de groepsgemiddeldes van de drie groepen niet significant van elkaar verschillen ($p = 0.234$, $\alpha = 0.05$).

Hoewel blijkt dat er geen significant verschil tussen de drie groepen bestaat op de algemene prestatie op de test, blijkt uit tabel 9 wel dat er een verschil bestaat in de prestatie op de verschillende vraagtypes tussen de drie verschillende groepen. In de specifieke, indefiniëte context wordt een

significant verschil gevonden ($p = 0.018$, effectgrootte = 0.151). Een Tukey test wijst uit dat dit verschil wordt veroorzaakt door de groep met alleen definiete lidwoorden in de moedertaal, die gemiddeld meer fouten maakte in deze categorie. Bovendien wordt in een gepaarde t-test met de resultaten uit deze groep vastgesteld dat de verschillen in prestatie op de specifieke, indefiniete items (gem. = 0.24 fout) en de niet-specifieke, definiete items (gem. = 1.00 fout) significant zijn ($p = 0.006$, $\alpha = 0.05$). Beide andere groepen laten wel een verschil zien tussen beide types, maar dit verschil is niet significant (groep 1: $p = 0.137$; groep 3: $p = 0.336$).

		Vraagtype						Totaal aantal fouten per groep
		Eerste vermelding indefiniët	Tweede vermelding definiët	+specifiek +definiët	-specifiek +definiët	+specifiek -definiët	-specifiek -definiët	
Groep	1	21	6	7	3	9	7	54
	2	23	6	4	5	21	10	68
	3	8	5	3	7	4	2	25
Totaal aantal fouten per vraagtype		52	17	14	15	34	19	

Tabel 7: Totaal aantal fouten per groep en per vraagtype

		Vraagtype						Gemiddeld aantal fouten per persoon per groep
		Eerste vermelding indefiniët	Tweede vermelding definiët	+specifiek +definiët	-specifiek +definiët	+specifiek -definiët	-specifiek -definiët	
Groep	1	0,91	0,26	0,30	0,13	0,39	0,30	2,30
	2	1,10	0,29	0,14	0,24	1,00	0,48	3,24
	3	0,57	0,57	0,29	0,50	0,29	0,14	2,14
Gemiddeld aantal fouten per persoon per vraagtype		0,86	0,30	0,24	0,29	0,56	0,31	

Tabel 8: Gemiddeld aantal fouten per persoon per groep en per vraagtype

	Vraagtype					
	Eerste vermelding indefiniet	Tweede vermelding definiet	+specifiek +definiet	-specifiek +definiet	+specifiek -definiet	-specifiek -definiet
P-waarde ($\alpha=0.05$)	0.103	0.868	0.618	0.208	0.018*	0.406
Normaal verdeeld?	Nee (Kruskall Wallis test)	Ja (one-way ANOVA)	Ja (one-way ANOVA)	Nee (Kruskall Wallis test)	Nee (Kruskall Wallis test)	Nee (Kruskall Wallis test)

Tabel 9: Significantie van groepsverschillen op de verschillende vraagtypes

7.2.2. Fluctuatiehypothese

Om te testen of er fluctuatie plaatsvindt moeten we kijken naar individuele antwoordpatronen. Met name de antwoorden op de [-specifieke, +definiete] en de [+specifieke, -definiete] contexten zijn hier belangrijk voor, omdat in deze gevallen de specificiteit en de definitie van de referent niet overeenkomen. Zijn participanten in deze gevallen consistent in hun toewijzing van het lidwoord? Dat wil zeggen, kiezen zij altijd voor een lidwoord op basis van de definitie van het naamwoord in de context, of kiezen zij juist in alle gevallen voor een lidwoord op basis van de specificiteit van het naamwoord? Indien consistentie ontbreekt in de antwoorden, dan is er sprake van fluctuatie.

		Aantal fout (totaal 3 items per type)			
		0	1	2	3
Vraagtype	Eerste vermelding indefiniet	19	28	9	2
	Tweede vermelding definiet	43	13	2	0
	+specifiek +definiet	48	6	4	0
	-specifiek +definiet	46	9	3	0
	+specifiek -definiet	35	13	9	1
	-specifiek -definiet	43	12	2	1
Totaal (58 personen * 6 vraagtypes = 348)		234	81	29	4

Tabel 10: Het aantal fouten per vraagtype

In tabel 7 was te zien dat het totaal aantal gemaakte fouten van twee vraagtypes hoger ligt dan 20, terwijl de andere vier hier niet bovenuit komen. Met name de categorie [eerste vermelding indefiniet] is hoger dan de andere vraagtypes. In tabel 10 is de verdeling van het aantal fouten per vraagtype te zien. Ieder vraagtype kwam driemaal voor in de test. Het maximaal aantal gemaakte fouten is daarom 3. Uit de tabel wordt duidelijk dat in de grote meerderheid van de gevallen in de drie items geen fouten werden gemaakt (234 keer), terwijl er slechts in 4 gevallen alle drie de items van een type fout werden beantwoord. In de overige 110 gevallen werden er één of twee foute antwoorden gegeven per vraagtype. Wat echter met name interessant is om te bekijken dit steeds dezelfde personen waren die af en toe het juiste lidwoord kozen en af en toe het foute antwoord kozen. Is een dergelijk patroon namelijk vindbaar in de antwoorden, dan is er bij deze taalleerders sprake van fluctuatie. In dit onderzoek is de foutenmarge op twee van de achttien items gelegd (11%), omdat er in de gegeven antwoorden sprake kan zijn van performancefouten.

a. *Definietheid:*

De antwoordpatronen van de tweedetaalverwervers worden geanalyseerd op basis van de fouten die gemaakt zijn op invultoets, waarin het aantal onjuist ingevulde antwoorden gemarkeerd is (bijlage II). Een antwoord dat fout gerekend wordt kan worden gezien als een schending van de definitie-regels van het lidwoord in het Nederlands. Op basis van deze redenering kan worden aangenomen dat men de definitie van het Nederlandse lidwoord heeft begrepen wanneer men weinig tot geen fouten maakt. Deelnemers die een patroon met definitie laten zien, tonen dat zij weten hoe de definitie en indefinitie lidwoorden in het Nederlands gebruikt moeten worden. In de berekening van het aantal mensen dat de juiste parameterinstelling 'definitie' heeft bereikt in het Nederlands zijn alle participanten met een totaal aantal fouten tot maximaal 2 meegeteld, vanwege de reeds genoemde foutenmarge van 11%. Uit de resultaten bleek dat 31 van de 58 deelnemers twee of minder fouten maakten, en kunnen worden beschouwd als taalleerders die de definitie van het Nederlandse lidwoord onder de knie hebben, omdat zij in de verschillende contexten het juiste lidwoord weten toe te kennen aan het naamwoord. Meer dan de helft van de deelnemers toont dus aan de lidwoordparameter op 'definitie' te hebben ingesteld.

b. *Overgeneralisatie:*

Een ander patroon dat te zien was in de antwoorden van de taalverwervers is een patroon van overgeneralisatie naar het definitie dan wel naar het indefinitie lidwoord. Er werd geconcludeerd dat er sprake was van overgeneralisatie wanneer men de gemaakte fouten voor tenminste 75% te wijten waren aan het overmatig gebruik van het definitie lidwoord of van het indefinitie lidwoord, vergelijkbaar met de patronenanalyse van Ionin et al. (2004, p. 38).

Bij dertien participanten was een overgeneralisatie naar het definiete lidwoord te zien (S11⁸, S12, S21, S22, S23, S26, S28, S29, S30, S31, S38, S43 en S54). Andere tweedetaalleerders lieten juist een overgeneralisatie naar het indefiniete lidwoord zien. Zij kozen in gevallen waarin zij fouten maakten voor een indefiniet lidwoord in een definiete context. Dit waren vier participanten (S3, S34, S37 en S57).

c. *Overig:*

In de categorie ‘overig’ zijn participanten ingedeeld die geen van de twee bovenstaande patronen lieten zien. Vaak zijn dit participanten die bovengemiddeld veel fouten maken en op veel verschillende types vragen. Opvallend was ook dat fouten werden gemaakt op bijvoorbeeld eerste en tweede vermelding in de discours. Binnen deze categorie vielen 8 participanten (S4, S7, S13, S14, S35, S36, S39 en S58).

Om de fluctuatie bij participanten vast te stellen is het van belang om te kijken naar de deelnemers die overgeneralisatie naar het definiete of het indefiniete lidwoord lieten zien. Volgens de fluctuatiehypothese van Ionin et al. zijn het namelijk deze participanten die fluctuatie zullen laten zien tussen specifieke en definiete instelling van het lidwoord (2004, p. 50). De antwoordpatronen van de participanten worden daarom nogmaals onder de loep genomen worden. Patronen worden als fluctuerend bestempeld wanneer tenminste 50% van de gemaakte fouten op de vraagtypes [+specifiek, -definiet] of [-specifiek, +definiet] gemaakt worden. Fouten in deze categorieën worden veroorzaakt door een onjuiste associatie tussen het lidwoord met het kenmerk [+/-specifiek]. Een antwoordpatroon wordt gelabeld als ‘specifiek’ wanneer tenminste 75% van de fouten verklaard worden door fouten in bovenstaande twee categorieën⁹.

d. *Fluctuatie:*

Uit deze tweede analyse blijkt dat er bij zeven participanten fluctuatie te zien is in de contexten waarin specificiteit en definietheid niet overeenkomen (S8, S12, S26, S29, S34, S43 en S50).

e. *Specificiteit:*

Er was een participant bij wie de instelling ‘specifiek’ lijkt te zijn ingesteld op het Nederlandse lidwoord (S38).

Van nog elf participanten die overgeneraliseren naar het definiete of het indefiniete lidwoord (patroon b) kan het patroon dus niet verklaard worden door fouten die gemaakt worden vanwege de +/-specificiteit van het bijbehorende naamwoord. De verdeling van de antwoordpatronen over de

⁸ S# verwijst naar het participantnummer. Met dit participantnummer kunnen de individuele resultaten gevonden worden in bijlage II.

⁹ Deze cesuur is door de auteur bepaald. Vanwege een geringere onderzoeksomvang konden geen berekeningen uitgevoerd worden die bijvoorbeeld vergelijkbaar zijn met Ionin et al. (2004, p. 38).

participantgroepen wordt weergegeven in tabel 11.

		Antwoordpatroon				
		Definietheid	Specificiteit	Fluctuatie	Overgeneralisatie	Overig
Groep	1	12	-	2	5	4
	2	9	1	4	4	3
	3	10	-	1	2	1
Percentage		53,5% (31/58)	1,7% (1/58)	12,1% (7/58)	19,0% (11/58)	13,8% (8/58)

Tabel 11: Antwoordpatronen naar de deelnemersgroepen

7.2.3. Niveau Nederlands

Omdat in hypothese IV gesteld wordt dat het niveau bepalend is voor de mate waarin gefluctueerd wordt toont tabel 12 een schematische weergave van de deelnemers die fluctueren verdeeld per niveau. Tabel 13 laat zien in hoeverre het niveau bepalend is in de mate waarin men de definietheidspatroon laat zien.

Niveau	Aantal fluctuatiepatroon	Percentage per niveaugroep
A2	2	13,3% (2/15)
B1	1	6,7% (1/15)
B2	3	14,3% (3/21)
C1	1	14,3% (1/7)

Tabel 12: Fluctuatie naar niveau

Niveau	Aantal definietheidspatroon	Percentage per niveaugroep
A2	2	13,3% (2/15)
B1	10	66,7% (10/15)
B2	14	66,7% (14/21)
C1	5	71,4% (5/7)

Tabel 13: Correct lidwoordgebruik naar niveau

Tabel 14 toont het aantal gemaakte fouten per persoon naar niveaugroep. Uit een one-way ANOVA blijkt dat niveau inderdaad een goede voorspeller is voor het aantal fouten dat men maakt in de invultest ($p = 0.004$, $\alpha = 0.05$, effectgrootte = 0.220). Door middel van de Tukey test is vastgesteld dat de scores op niveau A2 significant verschillen van de andere niveaus.

		Totaal aantal fouten per persoon								Totaal aantal participanten per niveau
		0	1	2	3	4	5	7 ¹⁰	8	
Niveau	A2	2	0	0	5	3	0	3	2	15
	B1	2	5	3	2	2	0	1	0	15
	B2	1	9	4	2	4	1	0	0	21
	C1	3	1	1	1	0	1	0	0	7
Totaal aantal participanten per hoeveelheid fouten		8	15	8	10	9	2	4	2	

Tabel 14: Totaal aantal fouten per persoon naar niveau

Hoofdstuk 8. Discussie

In hypothese I werd gesteld dat er een significant verschil tussen de drie groepen zou bestaan en dat de groep met kennis van zowel definitieve als indefinitieve lidwoorden het best zou presteren op de taak. Uit de resultaten blijken echter dat er geen significante verschillen zijn in de prestaties tussen de verschillende groepen moedertalen ($p = 0.234$, $\alpha = 0.05$). Bovendien werd verwacht dat de groep met beide lidwoorden in hun moedertaal geen fluctuatie of overgeneralisatie naar een van beide lidwoorden zou laten zien. Ook deze verwachting blijkt niet uit te komen, omdat bijna de helft (47,8%) van de deelnemers uit deze groep laat zien het lidwoord in het Nederlands niet naar definitiviteit te gebruiken (tabel 11). Directe transfer van de definitiviteitsinstelling vanuit de moedertaal lijkt daarom geen rol te spelen.

Uit een analyse van de resultaten op de verschillende vraagtypes blijkt wel een significant verschil te bestaan tussen het aantal fouten van de drie groepen in specifieke, indefinitieve contexten ($p=0.018$, $\alpha = 0.05$). Dit verschil wordt veroorzaakt door de groep die alleen definitieve lidwoorden kent uit de moedertaal, die gemiddeld meer fouten maken. Hypothese II stelde dat de groep zonder lidwoorden uit de moedertaal het minst goed zou scoren op specifieke, indefinitieve en niet-specifieke, definitieve contexten. Wanneer we kijken naar groepsgegevens zien we echter een ander patroon. Tabel 7 laat zien dat de groep die geen lidwoorden kent uit de moedertaal zelfs de beste prestaties levert, tegen verwachting in. Opvallend is dus dat niet deze groep, maar de groep met kennis van definitieve lidwoorden het minst goed scoort. Hypothese II kan daarom niet worden aangenomen.

Hypothese III ging over de Arabischsprekende groep, waarvan verwacht werd dat zij door moedertaaltransfer geen moeite zouden hebben met het gebruik van het definitieve lidwoord in het Nederlands, maar wel met het indefinitieve lidwoord. Specifiek werden fouten verwacht in indefinitieve,

¹⁰ Er waren tussen de deelnemers geen personen die zes fouten maakten in de toets. Tevens was het maximumaantal gemaakte fouten 8.

specifieke context. De resultaten van deze groep op de [+specifieke, -definiëte] context zijn vergeleken met de prestatie op de [-specifieke, +definiëte] context. Tabel 8 laat zien dat het gemiddeld aantal fouten gemaakt op deze twee vraagtypes inderdaad verschilt: 0.24 fout in de [-specifieke, +definiëte] context tegen 1.00 fout in de [+specifieke, -definiëte] context ($p = 0.006$). Beide andere groepen laten ook een verschil tussen deze beide vraagtypes zien, maar deze verschillen zijn niet significant (groep 1: $p = 0.137$; groep 3: $p = 0.336$). Hypothese III kan daarom worden aangenomen op basis van de resultaten.

In hypothese IV werd verwacht dat men de definiëtheidsinstelling van het lidwoord beter onder de knie zou krijgen naarmate men een hoger niveau in het Nederlands behaalde. Tabel 13 laat zien dat slechts 13,3% van de leerders op dit al op beginnersniveau doet, terwijl dit voor de overige drie niveaus voor meer dan 65% geldt. In tabel 14 wordt het aantal gemaakte fouten per persoon per niveau getoond. Uit een one-way ANOVA blijkt inderdaad dat niveau een goede voorspeller is voor het aantal fouten dat men maakt in de invultest ($p = 0.004$, $\alpha = 0.05$, effectgrootte = 0.220). Een verdere analyse wijst uit dat niveau A2 het minst goed scoort op de test. Een conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat het grootste deel van de verwerving van het Nederlandse lidwoord plaatsvindt tussen niveau A2 en B1. Enige voorzichtigheid is hierbij echter gepast, omdat bijvoorbeeld niveau C1 uit slechts 7 deelnemers bestaat. Daarnaast is het niveau door de deelnemers zelf aangegeven, en men kan zichzelf altijd hoger of lager inschatten dan het taalniveau in werkelijkheid is.

Een algemener doel van dit onderzoek was om te kunnen vaststellen of de verwerving van definiëtheid van het lidwoord in het Nederlands geleid wordt door moedertransfer of dat de Universele Grammatica een belangrijke rol speelt tijdens de verwerving. Terugkijkend op resultaten is de data vergelijkbaar met resultaten in eerdere onderzoeken. Net als in bijvoorbeeld Ionin et al. (2004) werden verschillende antwoordpatronen gevonden. Wel zijn de percentages van verklaarde antwoordpatronen lager dan in ander onderzoek. Hoewel de meerderheid van de participanten ofwel de correcte instelling 'definiëte', ofwel de instelling 'specifiek' of ook fluctuatie laat zien, wordt toch 32,8 procent van de data (patronen van overgeneralisatie of overig) in dit onderzoek niet verklaard door hypothese door een definiëtheids-, specificiteits- of fluctuatiepatroon. Dit onderzoek lijkt dus aan te tonen dat de ACPH van Ionin et al. (2003) niet alle variërende antwoordpatronen van tweedetaalverwerfers kan verklaren.

In de resultaten is een gedeeltelijk argument voor moedertaaltransfer te vinden. Hoewel de groep die beide lidwoorden al kent niet de beste score kent, is er in de groep met Arabischtaalige deelnemers wel iets opvallends aan de hand. Zij maken namelijk significant meer fouten in de specifieke, indefiniëte context dan in de niet-specifieke, definiëte context. Dit kan verklaard worden door het feit dat zij wel definiëte lidwoorden kennen uit het Arabisch, maar geen indefiniëte lidwoorden. In dit geval speelt positieve transfer alleen een rol in de definiëte contexten. Daarnaast is het opmerkelijk dat de groep met Arabischsprekende participanten significant meer fouten maakt in de specifieke, indefiniëte contexten in vergelijking met de groep die beide lidwoorden kent en de groep

die geen lidwoorden kent uit de moedertaal. Het meest opvallend is echter dat de groep die geen lidwoorden kent uit de moedertaal toch een betere prestatie laat zien en gemiddeld zelfs het laagste aantal fouten laat zien (tabel 8). Een mogelijke verklaring voor dit resultaat is het zogenaamde ‘*novelty effect*’ dat lidwoorden kunnen hebben gehad voor de participanten in de groep zonder lidwoorden. Volgens Kleinmann (1977, in Gass & Selinker p. 145) hoeven verschillen tussen de eerste en de tweede taal niet per definitie problemen op te leveren. Wanneer de verschillen namelijk erg groot zijn, kan dit ook juist een versnelde verwerving veroorzaken. Grote verschillen tussen twee talen vallen namelijk eerder op en maken dat de tweedetaalverwervers zich moet concentreren om te begrijpen wat dit verschil inhoudt. In de verwerving van lidwoorden en de definietheid hiervan is het goed mogelijk dat dit het geval is geweest. De groep zonder lidwoorden in de moedertaal ziet in de input lidwoorden voorbijkomen, een element dat zij nog niet kenden uit hun eerste taal. Daarom moeten zij dit element van het begin af aan verwerven. Voor de Arabische groep, die wel definiete lidwoorden kent, zal dit *novelty effect* minder groot zijn geweest. Door een verminderde inspanning om het begrip van lidwoorden te verwerven is de snelheid van de verwerving van het lidwoord mogelijk minder hoog.

8.1. Overige factoren

Hoewel uit bovenstaande paragraaf is gebleken dat het niveau in het Nederlands en deels het lidwoordstelsel in de moedertaal belangrijke indicators zijn voor de verwerving van het lidwoord en de definietheid hiervan, is het ook mogelijk dat andere factoren een invloed hebben gehad op de resultaten. In deze paragraaf bespreek ik vier mogelijke factoren: de leeftijd waarop men begonnen is Nederlands te leren, het aantal jaren dat men al bezig is Nederlands te leren, het aantal jaren dat men een cursus Nederlands met expliciete instructie heeft gevolgd en de kennis van het Engels. Als laatste wordt ook de samenhang tussen het aantal fouten op de items per vraagtype besproken.

8.1.1. Leeftijd begin verwerving

De gemiddelde leeftijd waarop men begon Nederlands te leren ligt in deze steekproef op 25;4 (SD = 6;7). De minimumleeftijd is 14 jaar en de maximumleeftijd is 50 jaar. Een Pearson correlatietest laat zien dat de correlatie tussen de leeftijd bij het begin van de verwerving en het aantal gemaakte fouten in de toets 0.334 is. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de leeftijd bij het begin van de verwerving geen belangrijke factor is voor het succes van de lidwoordverwerving in dit onderzoek.

8.1.2. Aantal jaren verwerving

Het gemiddelde aantal jaren dat men al bezig is met het verwerven van het Nederlands ligt op 5;3 jaar (SD = 5;0). Iedereen is tenminste al een halfjaar bezig met Nederlands leren, tot maximaal 24 jaar. Het is mogelijk dat men door een grotere hoeveelheid input de definietheid van het lidwoord beter verworven heeft en daarom minder fouten maakt. Een Pearson correlatietest wijst uit dat de correlatie tussen het aantal jaren dat men al Nederlands leert en het aantal gemaakte fouten -0.131 is. Dit

betekent dat hoe langer men al Nederlands leert, hoe minder fouten men maakt. De correlatie is echter niet sterk, dus het aantal jaren verwerving is geen invloedrijke factor geweest in de resultaten.

8.1.3. Aantal jaren cursus

Het gemiddelde aantal jaren dat men een cursus Nederlands heeft gevolgd lag op één jaar en tien maanden ($SD = 1;0$). In dit onderzoek was er een aantal deelnemers ($n=3$) dat nooit een cursus heeft gevolgd, en tevens één die al langer dan vijf jaar een cursus volgt. In veel cursussen wordt al aan het begin van de verwerving aandacht geschonken aan het lidwoord, hoewel er vaak niet expliciet wordt stilgestaan bij het onderscheid in definitie. Voorbeelden van methodes die dit aan het begin aanbieden zijn Van Start (Tersteeg & Duenk 2015) en Code+ (Thieme Meulenhoff 2018). De correlatie die gevonden werd in een Pearson correlatietest is 0.031, een verwaarloosbare correlatie dus.

8.1.4. Kennis van het Engels

In de vragenlijst gaf men ook aan hoe goed men andere talen spreekt. Veel van de participanten bleken naast hun moedertaal ook goed Engels te spreken. Omdat het Engels een taal is die net als het Nederlands definitieve en indefinitieve lidwoorden kent is het goed mogelijk dat de kennis van deze taal een invloed heeft gehad op de prestaties in het Nederlands. De mate waarin men Engels spreekt is op een driepuntsschaal vastgelegd: niet of nauwelijks, redelijk, of goed tot zeer goed. Tabel 15 laat de verdeling van de participanten in deze groepen zien.

		Kennis Engels		
		Niet tot nauwelijks	Redelijk	Goed tot zeer goed
Groep	1	2	4	17
	2	5	11	5
	3	0	4	10

Tabel 15: Kennis van het Engels per participantengroep

Uit een one-way ANOVA blijkt dat de groepsgemiddeldes tussen deze drie groepen inderdaad significant verschillen ($p = 0.006$, $\alpha = 0.05$). Een Tukey test laat zien dat het aantal fouten dat gemaakt wordt door de groep die niet tot nauwelijks Engels spreekt significant verschilt van de twee andere groepen. De grootte van dit effect is 0.172. Naast moedertaal en niveau in het Nederlands kan worden geconcludeerd dat de kennis van het Engels daarom een bepalende factor geweest is in de resultaten op deze toets. Uit tabel 15 wordt ook duidelijk dat er in de groep zonder lidwoorden in de moedertaal geen participanten zitten die geen Engels spreken, terwijl er in de Arabische groep maar weinig mensen zijn die goed Engels spreken. Het is goed mogelijk dat een hoger foutenaantal voor de

groep met alleen definiete lidwoorden in de moedertaal veroorzaakt is door een lager niveau in het Engels.

8.1.5. Samenhang tussen items per type

Tijdens de analyse van de resultaten leek een aantal specifieke items onevenredig veel fouten op te leveren in vergelijking met andere items van hetzelfde vraagtype. Tabel 16 laat zien hoeveel fouten gemaakt werden per item in de verschillende vraagtypes. Ieder type bevatte drie verschillende items. Zoals te zien werden er bijvoorbeeld op item 3 van het type ‘eerste vermelding indefiniet’ 37 fouten gemaakt, terwijl de andere twee items slechts 7 of 8 fouten uitlokten. Daarom is er per vraagtype een analyse gemaakt van de mate waarin het aantal gemaakte fouten overeenkwam in de drie types. Voor iedere type is een one-way ANOVA uitgevoerd aangevuld met een Tukey test indien de verschillen significant waren. De resultaten hiervan zijn te zien in tabel 17.

	Vraagtype					
	Eerste vermelding indefiniet	Tweede vermelding definit	+specifiek +definit	-specifiek +definit	+specifiek -definit	-specifiek -definit
Item 1	8	3	1	7	13	11
Item 2	7	0	4	8	17	2
Item 3	37	14	8	0	4	6
Totaal aantal fouten per type	52	17	13	15	34	19

Tabel 16: Aantal gemaakte fouten per item per vraagtype

	Vraagtype					
	Eerste vermelding indefiniet	Tweede vermelding definit	+specifiek +definit	-specifiek +definit	+specifiek -definit	-specifiek -definit
P-waarde ($\alpha = 0.05$)	0.000*	0.000*	0.0047*	0.0015*	0.007*	0.027*
Afwijkend item	Item 3	Item 3	Item 3	Item 3	Item 3	Alleen tussen item 1 en item 2

Tabel 17: Mate waarin het aantal gemaakte fouten op items van elkaar verschillen

Deze resultaten laten zien dat er in iedere vraagcategorie één item was dat significant meer fouten veroorzaakte dan de andere twee items in deze categorie. Dit is een interessante observatie, die de

resultaten van dit onderzoek zou kunnen hebben beïnvloed. Feit blijft echter dat dit onevenredige foutenaantal tijdens de controletoeets met moedertaalsprekers niet naar voren kwam.

Hoofdstuk 9. Conclusie

In deze scriptie is gekeken naar de verwerving van het onderscheid tussen definitie en indefiniete lidwoorden in het Nederlands door volwassen tweedetaalverwervers. Op basis van drie verschillende groepen met moedertalen wordt gekeken naar de rol van transfer en van Universele Grammatica tijdens de lidwoordverwerving. Ionin et al. (2003) stelden dat er tijdens de verwerving van definitie van het lidwoord sprake is van fluctuatie in het gebruik van lidwoorden doordat de taalverwerver toegang heeft tot de Universele Grammatica. Voorgaande onderzoeken van onder andere Ionin et al. (2003; 2004; 2008), Snape (2005) en Abudaljuh (2016) lieten zien dat tweedetaalverwervers inderdaad fluctueren tussen deze beide instellingen, maar ook dat moedertaaltransfer sterker is dan de fluctuatie. Moedertalen die met het lidwoord dus ook definitie uitdrukken faciliteren de tweedetaalverwerver bij het verwerven van definitie van het lidwoord in het Nederlands.

In deze test zijn tweedetaalverwervers van het Nederlands door middel van een *forced choice elicitation test* getoetst op hun lidwoordgebruik. In de test werden verschillende vraagtypes gebruikt die afwisselden tussen naamwoorden die de kenmerken ‘definiert’ en ‘specifiek’ kenden. Op deze manier kon worden gekeken of de verschillende groepen taalverwervers een verschillende verwerving van definitie lieten zien. Er werd verwacht dat de groep die zowel definitie als indefiniete lidwoorden kent de beste prestatie liet zien op de test en geen fluctuatie door de lidwoordinstelling ‘specifiek’ toonde. Deze hypothese bleek onjuist. Bijna de helft (47,8%) van de deelnemers uit deze groep liet zien het lidwoord in het Nederlands niet naar definitie te definiëren. Ook kwam de groep die geen lidwoorden kent uit de moedertaal als beste uit de test, terwijl deze groep de definitie-instelling dus niet vanuit de moedertaal kan overnemen. Transfer speelt dus een minder grote rol dan verwacht. Waar echter wel moedertaaltransfer te zien was, was in de groep die alleen definitie lidwoorden kent in de moedertaal. Van hen werd verwacht dat zij betere resultaten zouden laten zien op contexten waarin een definitie lidwoord gebruikt moet worden dan in indefiniete contexten. Deze hypothese werd inderdaad bevestigd.

Ten tweede is gekeken naar de fluctuatie die taalverwervers laten zien om te analyseren of er in dit onderzoek in het Nederlands bewijs kan worden gevonden voor de *Article Choice Parameter Hypothesis* en de *Fluctuation Hypothesis* van Ionin et al. (2003). Zeven taalverwervers lieten een fluctuatiepatroon zien in hun lidwoordgebruik. Daarnaast liet een participant een specificiteitspatroon zien, en had 53 procent de definitieparameter correct ingesteld voor het Nederlands. Hoewel bijna zeventig procent van de resultaten inderdaad in definitie, specificiteit of fluctuatie onder te verdelen valt, wordt toch 32,8 procent van de resultaten niet verklaard door de ACPH. Dit komt overeen met eerder onderzoek. In vervolgonderzoek zou daarom beter gekeken moeten worden naar de verklaring voor overige patronen. Waarom maken sommige taalverwervers veel meer fouten dan

andere taalverwervers bijvoorbeeld?

In de derde plaats werd in dit onderzoek gekeken naar de invloed van niveau in het Nederlands op het correct gebruiken van lidwoorden. Hieruit bleek inderdaad een significant verschil naar voren te komen. De grootste slag in de verwerving van het Nederlandse lidwoord blijkt plaats te vinden tijdens de overgang van niveau A2 naar B1.

Als laatste zijn andere mogelijke factoren die de resultaten in dit onderzoek beter verklaren dan moedertaaltransfer of de Universele Grammatica onderzocht. Uit deze analyse is gebleken dat er een aantal items in de test was dat een onevenredig aantal fouten opleverde, die significant verschilde van de andere items uit dezelfde vraagcategorie. Hoewel een dergelijk verschil niet uit de controletoets met moedertaalsprekers naar voren kwam, zou het voor vervolgonderzoek aan te bevelen zijn om de vraagitems nogmaals nauwkeurig te beoordelen. Ook verdient het de aanbeveling om deelnemers te selecteren op basis van hun kennis van andere talen. In dit onderzoek bleek een significant verschil in de resultaten te zijn veroorzaakt door de kennis van het Engels, dat net als het Nederlands een lidwoordstelsel op basis van definitie kent. De rol van kennis van een andere taal zou daarom als factor moeten worden meegenomen. De homogeniteit van de ondervraagde groepen kan ook een factor zijn geweest. Een van de groepen bestond voornamelijk uit vluchtelingen die Nederlands hebben moeten leren om een verblijfsvergunning te krijgen in Nederland, terwijl de andere twee groepen waarschijnlijk gemotiveerd zijn geweest Nederlands te leren vanuit persoonlijke interesse in de taal. Een laatste aanbeveling voor vervolgonderzoek is om nader te onderzoeken of er daadwerkelijk sprake kan zijn geweest van een zogenaamd *novelty effect* van lidwoorden voor de deelnemers uit de groep die geen lidwoorden kent uit de moedertaal. Deze groep blijkt in dit onderzoek het best te hebben gepresteerd, terwijl dit op grond van de moedertaal niet verwacht werd. Het is mogelijk dat deze verwerving versneld is doordat het lidwoord voor deze groep meer opviel doordat zij dit in hun moedertaal niet kennen (Kleinmann 1977, in Gass & Selinker p. 145). Of dit daadwerkelijk het geval is of dat vooral de kennis van het Engels voor deze groep doorslaggevend geweest is voor de resultaten zou moeten worden onderzocht. Tevens ontbreekt er nog onderzoek naar talen die met het lidwoord specificiteit uitdrukken. Het zou interessant zijn om te bekijken in hoeverre taalverwervers uit deze talen beïnvloed worden door hun moedertaal en of deze groep ook in staat is om de definitie van bijvoorbeeld het Nederlandse lidwoord te verwerven op volwassenleeftijd.

Hoofdstuk 10. Literatuur

- Abudaljuh, M. (2016). The Acquisition of English Articles by Arabic L2-English Learners: A Semantic Approach. *Arab World English Journal*, 7(2), 104-117.
- Appel, R., & Vermeer, A. (1994). *Tweede-taalverwerving en tweede-taalonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Blom, E., Polišenská, D., & Weerman, F. (2008). Articles, adjectives and age of onset: The acquisition of Dutch grammatical gender. *Second Language Research*, 24(3), 297-331.
- Bossers, B., Kuiken, F. & Vermeer, A. (2010). *Handboek Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Broekhuis, H., Dikken, M., & Bennis, H. (2012). *Syntax of Dutch: Nouns and noun phrases*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Corder (1992). A role for the mother tongue. In S. Gass & L. Selinker (Red.), *Language transfer in language learning* (revised edition) (pp. 18-31). Amsterdam, Nederland: John Benjamins Publishing Company.
- Cornips, L., & Hulk, A. (2007). Factors of success and failure in the acquisition of grammatical gender in Dutch. *Second Language Research*, 24(3), 267-295.
- Doughty, C. (2007). *Handbook of second language acquisition* (Blackwell handbooks in linguistics). Oxford: John Wiley & Sons.
- Ebert, C., & Hinterwimmer, S. (2013). *Different kinds of specificity across languages*. Dordrecht: Springer.
- Gass, S., & Selinker, L. (2008). *Second language acquisition, an introductory course*. 3rd edition. London: Routledge.
- Guasti, M., Gavarró, A., De Lange, J., & Caprin, C. (2008). Article omission across child languages. *Language Acquisition*, 15(2), 89-119.
- Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij & M.C. van den Toorn (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Tweede geheel herziene druk. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn.
- Hout, A., van, Harrigan, K., & De Villiers, J. (2010). Asymmetries in the acquisition of definite and indefinite NPs. *Lingua*, 120(8), 1973-1990.
- Hulk, A., & Cornips, L.M.E.A. (2006). *External and Internal Factors in Bilingual and Bidialectal Language Development: Grammatical Gender of the Dutch Definite Determiner*. 355-378.) John Benjamins Publishing Company.
- Ionin, T., Ko, H., & Wexler, K. (2003). Specificity as a grammatical notion: Evidence from L2-English article use. In *WCCFL 22 Proceedings* (pp. 245-258).
- Ionin, T., Ko, H., & Wexler, K. (2004). Article Semantics in L2 Acquisition: The Role of Specificity. *Language Acquisition*, 12(1), 3-69.

- Ionin, T., Zubizarreta, M., & Maldonado, S. (2008). Sources of Linguistic Knowledge in the Second Language Acquisition of English Articles. *Lingua*, 118(4), 554-576.
- Keydeniers, D., Eliazer, J., & Schaeffer, J. (2017). Definite-indefinite article choice development in Dutch child language. *Linguistics in the Netherlands*, 34(1), 93-109.
- Kim, C. (2005). Order and meaning: Numeral classifiers and specificity in Korean. In *Proceedings of the 24th west coast conference on formal linguistics* (pp. 218-226). Cascadilla Proceedings Project Somerville, MA.
- Johnson, M. (2004). *A Philosophy of Second Language Acquisition* (Yale language series). New Haven: Yale University Press.
- Lardiere, D. (2005). On morphological competence. In Proceedings of the 7th Generative Approaches to Second Language Acquisition Conference (GASLA 2004), L. Dekydsporter, R. A. Sprouse & A. Liljestrang (eds), 178– 192. Somerville MA: Cascadilla Proceedings Project.
- Lenzing, A. (2013). *The development of the grammatical system in early second language acquisition: The multiple constraints hypothesis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Mayo, P., & Hawkins, R. (2009). *Second language acquisition of articles: Empirical findings and theoretical implications*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.
- Meisel, J. (2011). *First and second language acquisition: Parallels and differences* (Cambridge textbooks in linguistics). Cambridge: Cambridge University Press.
- Mitchell, R., & Myles, F. (2004). *Second language learning theories* (2nd ed.) London: Hodder Education.
- Prince, E. (1992). 'The ZPG Letter: Subjects, Definiteness, and Information-status'. In: S. Thompson & W. Mann (red.) *Discourse description: diverse analyses of a fund raising text*, pp. 295-325. Philadelphia/Amsterdam: John Benjamins.
- Rozendaal, M., & Baker, A. (2008). A cross-linguistic investigation of the acquisition of the pragmatics of indefinite and definite reference in two-year-olds. *Journal of Child Language*, 35(4), 773-807.
- Sarko, G. (2009). L2 English article production by Arabic and French speakers. In Mayo, P., & Hawkins, R. (Red.). *Second language acquisition of articles: Empirical findings and theoretical implications* (pp. 37-63). Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.
- Schwartz, B., & Unsworth, S. (2006). *Paths of development in L1 and L2 acquisition: In honor of Bonnie D. Schwartz* (Language acquisition & language disorders, v. 39). Amsterdam: J. Benjamins Pub. (2006).
- Selinker, L. & Gass, S. (1992). *Language transfer in language learning* (Language acquisition & language disorders, v. 5). Amsterdam: John Benjamins Pub.
- Snape, N. (2005). The use of articles in L2 English by Japanese and Spanish learners. *Essex Graduate Student Papers in Language and Linguistics*, 7, 1-23.
- Tersteeg, W. & Duenk, S. (2015). Van Start. Middenopgeleiden naar NT2-niveau A2.

Amsterdam: Boom Uitgevers.

Thieme Meulenhoff (2018). Code+. Amersfoort: Thieme Meulenhoff.

Unsworth, S. (2005). Child L2, adult L2, child L1: Differences and similarities. A study on the acquisition of direct object scrambling in Dutch. *Language Acquisition*, 14(2), 215-217.

Unsworth (2008). 'Age and input in the acquisition of grammatical gender in Dutch.' In: *Second Language Acquisition Research* 24, p. 365-396.

Van Dale (2017). *Van Dale Grammatica Nederlands* (1^e ed.). Utrecht: Van Dale Uitgevers.

WALS (2019). Definite Articles / Indefinite Articles. Geraadpleegd op 6 juni 2019 via https://wals.info/combinations/38A_37A#3/28.97/37.71.

White, L. (2003). *Second Language Acquisition and Universal Grammar* (Cambridge textbooks in linguistics). Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Zwart, J. (2011). Zinsleer: begrip van de syntaxis. Geraadpleegd op 6 juni 2019 via <http://www.let.rug.nl/~zwart/college/docs/zinsleer/titel.pdf>.

Hoofdstuk 11. Bijlages

11.1. Bijlage I - Items

Targetitems

De testzinnen hebben verschillende kenmerken, zoals aangegeven boven ieder blokje van drie zinnen. Ik kijk naar specificiteit en definietheid, en daarnaast ook naar de ‘gewone’ context waarin (in)definiete lidwoorden gebruikt moeten worden: bij het eerste gebruik indefiniet, en daarna definiet. De zinnen bestaan uit korte situatieschetsen tussen twee gesprekspartners.

- +specifiek +definiet:
 1. In de boekwinkel:

Laura: ‘Zullen we gaan?’

Boris: ‘Nee, wacht even. Ik wil nog met _____ eigenaar van de winkel praten, want hij is een vriend van mij.’
 2. Op kantoor:

Paul: ‘Ga je mee lunchen, Tom?’

Tom: ‘Nee sorry, ik heb eerst nog een vergadering met _____ bestuur van de buurtvereniging, meneer Van Wijnbergen en mevrouw Kruishof.’
 3. Op een verjaardag:

Saskia: ‘Dankjewel voor de cd van die je me gegeven hebt, Leanne.’

Leanne: ‘Graag gedaan. Ik ben een groot fan van _____ zanger.’

- -specifiek +definiet:
 4. In de supermarkt:

Caissière: ‘Kan ik u helpen?’

Robert: ‘Ja, ik heb een klacht over het personeel, dus ik wil _____ management graag spreken.’
 5. In een kunstmuseum:

Paula: ‘Wat vind je van dat schilderij met die bloemen?’

Karel: ‘Prachtig! Ik zou graag willen weten wie _____ schilder is.’
 6. Tijdens een hardloopwedstrijd:

Verslaggever: ‘Na de wedstrijd wil ik een interview houden met _____ winnaar van de wedstrijd. We weten nog niet wie er gaat winnen en de spanning is om te snijden.’

- +specifiek -definiet:
 7. Bij de klantenservice van de HEMA:

Medewerker: ‘Kan ik u helpen, meneer?’

Vader: 'Ja, ik ben op zoek naar _____ meisje met rode krullen; dat is mijn dochter en ik ben haar kwijtgeraakt in de winkel. Heeft u haar gezien?'

8. Een gesprek tussen twee vriendinnen:

Maria: 'Heb je zin om morgenavond naar de film te gaan?'

Francina: 'Ik kan helaas niet! Ik heb afgesproken met _____ collega van me.'

9. Bij de gevonden voorwerpen:

Man: 'Goedemiddag, heeft u vorige week misschien _____ gouden horloge gevonden?'

Ik ben de mijne sinds vorige week woensdag kwijt.'

Medewerker: 'Ik zal eens voor u kijken, een momentje alstublieft.'

- -specifiek -definitief

10. In een kledingwinkel:

Medewerker: 'Kan ik u helpen?'

Klant: 'Ja graag, ik ben op zoek naar _____ warme muts voor in de winter, maar ik kan er geen vinden.'

11. Een gesprek tussen vader en zoon:

Zoon: 'Pap, mag ik _____ nieuwe telefoon? Die van mij is zo langzaam.'

Vader: 'Welke wil je dan?'

Zoon: 'Dat weet ik niet.'

12. Een gesprek tussen twee vriendinnen:

Annemarie: 'Waarom zit jij eigenlijk op zo'n datingapp als Tinder?'

Marijke: 'Ik ben op zoek naar _____ vriend! Ik wil gewoon graag een relatie.'

- Indefinitief eerste vermelding

13. Tijdens de lunchpauze op kantoor:

Dirk: 'Wat heb jij gedaan afgelopen zaterdag?'

Mara: 'Ik had een vrije dag en het regende, dus ik heb het huis schoongemaakt en daarna _____ boek gelezen.'

14. Bij de koffieautomaat op het werk:

Collega: 'Hoe was jullie vakantie naar Griekenland, Kim?'

Kim: 'Geweldig! Het was heerlijk weer, en we zijn een paar dagen naar het strand geweest. We hebben ook _____ stadje bezocht. Daar hebben we gewinkeld en een museum bezocht.'

15. Twee vriendinnen aan de telefoon:

Sarah: 'Heb je een fijne verjaardag gehad?'

Joyce: 'Ja, het was leuk! Er kwamen veel mensen op bezoek, en ik heb _____ camera gekregen van mijn familie!'

- Definitieve tweede vermelding

16. Twee vriendinnen aan de telefoon:

Sara: 'Wat heb je gekregen op je verjaardag?'

Julia: 'Ik heb twee cd's gekregen, een boek en drie cadeaubonnen. _____ boek ziet er echt heel mooi uit, het heeft een blauw met zilveren koft.'

17. Een stel aan de eettafel:

Esther: 'Wat zal ik van mijn cadeaubon kopen? Ik heb een mooie ketting gezien, maar ik wil ook graag een nieuw horloge. Maar ik heb niet genoeg geld om ze allebei te kopen.'

Jasper: 'Je hebt toch al een horloge? Ik zou _____ ketting kopen.'

18. Moeder tegen oma:

Moeder: 'Sandra is vandaag voor het eerst naar school geweest. Ze heeft al een nieuw vriendinnetje gemaakt. _____ vriendinnetje heet ook Sandra, grappig hè?'

Fillers

De fillers in deze test bestaan ook uit meerkeuzevragen, waarbij men steeds de juiste ontkenning of het juiste persoonlijk voornaamwoord moet kiezen. Op deze manier ontstaat er meer variatie tussen de items: zowel vragen over het lidwoord, als over de ontkenning en het persoonlijk voornaamwoord.

- Niet ontkenning

19. Tijdens een ruzie:

Olaf: 'Anne, ik wil _____ dat je boos op me bent!'

20. Tijdens de pauze op het werk:

Mark: 'Wil je ook een sigaret, Janneke?'

Janneke: 'Nee, dankjewel, ik rook _____.'

21. Tijdens een familiebezoek:

Tante: 'André, jij woont in Utrecht toch? Mijn buurvrouw gaat daarheen verhuizen.'

André: 'Nee, ik woon _____ in Utrecht, maar in Leiden!'

22. Aan de telefoon:

Lara: 'Weet je wat Hannah tegen me zei? Ze is verliefd op Christian.'

Kim: 'Echt? Dat geloof ik _____! Ze zei vorige week nog dat ze Hans leuk vond.'

23. Omroeper bij de NS: 'De trein naar Den Haag van 18.47 rijdt _____. We adviseren u om te reizen via Rotterdam.'

24. Tijdens een bezichtiging van een huis:

Makelaar: 'Wat vindt u van het huis?'

Man: 'Ik vind het huis erg mooi, maar de tuin is _____ groot genoeg.'

- Geen ontkenning

25. In de supermarkt:

Klant: 'Heeft u ook sinaasappels?'

Medewerker: 'Nee, wij hebben helaas _____ sinaasappels meer.'

26. In een restaurant:

Ober: 'Heeft u een keuze kunnen maken?'

Klant: 'Ja, ik wil graag de pizza salami, maar ik wil _____ kaas erop.'

27. Tijdens een eerste date:

Jongen: 'Heb je ook broers en zussen?'

Meisje: 'Ik heb _____ broers, maar wel een zus.'

28. Bij de bioscoop:

Jos: 'Zullen we naar een actiefilm gaan?'

Naomi: 'Nee, daar heb ik _____ zin in!'

29. In de winkel:

Man: 'Pardon, kunt u me helpen?'

Medewerker: 'Ik heb even _____ tijd, maar mijn collega komt eraan voor u.'

30. Aan de eettafel:

Kind: 'Wat eten we vandaag?'

Moeder: 'Aardappels met bloemkool.'

Kind: 'Maar mama, je weet toch dat ik _____ bloemkool lust!'

- Persoonlijk voornaamwoord onderwerp

31. Tijdens het voorstellen in een nieuwe klas:

Juf: 'Dit is Ana. Ana leert Nederlands. _____ komt uit Portugal.'

32. Een meisje vertelt aan haar moeder:

'Mama, ik heb een nieuw klasgenootje, Nora. _____ heeft een tweelingbroer, leuk hè?'

33. Tijdens een eerste date:

Meisje: 'Heb je ook broers of zussen?'

Jongen: 'Ja, ik heb een broer. _____ is advocaat.'

34. Tijdens een personeelsvergadering:

Directeur: 'Een hartelijk welkom aan María. María is Spaanse, maar _____ komt nu in Nederland ons team versterken.'

35. Aan de telefoon:

Henk: 'Ken jij Dirk Bosma toevallig ook?'

Harry: 'Nee, wie is dat?'

Henk: ' _____ is mijn nieuwe buurman, en hij werkt ook bij Philips in Eindhoven.'

36. Een jongetje vraagt aan zijn vader:

‘Hoe laat komt opa nou?’

Vader: ‘Nog even geduld, _____ is er bijna!’

- Persoonlijk voornaamwoord object

37. Tijdens een familieverjaardag:

Moeder: ‘Karel heeft een vriendin. Ze heet Eline. Hij kent _____ van zijn studie.’

Tante: ‘Och, wat leuk voor hem!’

38. Twee vriendinnen:

Melissa: ‘Ken jij Geert nog van de middelbare school?’

Willeke: ‘Ja, die met dat blonde haar!’

Melissa: ‘Ja, ik zag _____ gisteren in de supermarkt. Hij woont nu ook in Leiden.’

39. Twee klasgenoten:

Claudia: ‘Wat vond jij van de wiskundetoets?’

Babet: ‘Ik vond _____ eigenlijk niet zo moeilijk.’

40. Twee vrienden:

Boris: ‘Ik ga morgen op bezoek bij mijn oma. Ze is morgen jarig.’

Joanne: ‘Oh, hoe gaat het met _____?’

41. Twee vrienden:

Bob: ‘Ik ben zaterdag vijf jaar getrouwd met Jeannet. Ik neem _____ mee uiteten.’

Niek: ‘Gefeliciteerd!’

42. Aan de eettafel:

Vrouw: ‘Jan, wat wil je aan Pieter geven voor zijn verjaardag?’

Jan: ‘Ik wilde _____ een fles rode wijn geven. Dat vindt hij altijd zo lekker.’

11.2. Bijlage II – Resultaten

Voor de data waarop de resultaten gebaseerd zijn verwijs ik naar het bijgevoegde Exceldocument genaamd 'Resultaten – Bijlage II'.